

Grammatisk Studie öfver Santal-språket.

Af

Ernst Heuman.

Såsom känt är, funno Arierna, då de indträngde i norra Indien (Panjab)¹⁾, före sig ett folk af turanskt ursprung²⁾. Man har efter en af detta folks hufvudstammar benämmt hela folket **Ko-larerer**; men enligt Skrefsrud är **Khervarerer** en riktigare benämning, enär den såväl omfattar folkets alla stammar som ock bland dem själfva är gängse.

Till denna indiska urstam höra Santalerna samt en del i Central-Indien spridda stammar, nämligen: **Munḍa-³⁾**, **Larka-**, **Kolhe-**, **Koḍa-**, **Mahle-**, **Birhor-**, **Juan-**, **Kor̄ko-**, **Kuri-**, **Kherva-**, **Kur̄mbi-** och **Bhumij-**stammarne, hvilkas språk inbördes förete ungefär lika stor olikhet som svenska och danska eller tyska och holländska.

Främst i såväl formrikiedom som grammatisk byggnad står santalspråket. Utan nämnvärda dialekt-skiljaktigheter talas detta språk af omkring två millioner människor, bosatta dels och förnämligast i Santal-Pargana distriktet af provinsen Bengalen — omkr. 86° 30'—88° longitud från Greenwich och 23° —25° nordlig latitud — dels i mindre, här och där i Indien spridda santal-kolonier. Grannfolkens språk, som i norra delen

¹⁾ Enligt sannolikaste beräkningar skedde det omkr. 2000 år f. Chr.

[²⁾ Jf. herom de nedenfor följande Bemærkninger af Vilh. Thomsen.]

³⁾ Om den här använda ljudbeteckningen se nedan (ljudläran).

af landet är hindi, i mellersta bengali och i sydliga delen uria, hafva så till vida inverkat på santalspråket (santali) som männen¹⁾ upptagit ej så få låneord från nämnda 3 grannspråk, hvaremot i grammatiskt afseende ingen uppblandning gärna kunnat förekomma, enär nämnda tre språk, såsom tillhörande den ariska språkfamiljen, till sin grammatiska byggnad äro väsentligt skilda från santali.

Vi öfvergå nu till en grammatisk framställning af sistnämnda språk, börjande med dess

Ljud-lära.

I. Vokalerna.

Dessa kunna indelas i allmänna och «neutrala»; båda klassernas vokalljud kunna nasaliseras.

Skrefsrud har skriftligen betecknat dem på följande sätt:

a) Allmänna: *a*, *e*, *e*, *i*, *o*, *o*, *u*

b) Neutrala: *a*, *e*, *e*, *i*, —, *o*, *u*

Nasaliserade: a) *ā*, *ē*, *ē*, *ī*, *ō*, *ō*, *ū*

b) *ā*, *ē*, *ē*, *ī*, —, *ō*, *ū*

Hvad först angår de allmänna vokalerna, så är

a = rent svenskt *a*, och kan likasom alla de öfriga vokalerna vara antingen långt eller kort (såsom i hat, hatt);

e = svenskt *ä*, såsom i kärlek, rätt;

e = svenskt *e*, ss. i ren, sett;

i = svenskt *i*, ss. i rida, ridt;

o = svenskt *å*, ss. i gå, gått;

o = svenskt *o*, ss. i gro, grott;

u = rent *u*, franskt *ou*.

¹⁾ Kvinnornas språk är långt mindre uppblandadt och, hvad pronunciationen angår, både distinktare och renare.

Angående de vokaler, som vi ofvan, efter Skrefsrud, kallat neutrala, säger han själf: «Det är något svårt att förklara hvad Dr. Lepsius har benämnt neutrala vokaler, enär vi i Europa väl blott hafva ett sådant ljud[?], nemligen infinitivändelsen *e* i dansk-norskan (t. ex. *gjøre*), hvilket kunde kallas neutralt *e* ... Santalis neutrala *a* är mera *a*-likt än norskans *e* i *gjøre*, medan det neutrala *e* (*ä*), som är mycket sällsynt, är mera likt det norska *ä*, och det neutrala *e* är mindre öppet än det norska *e*. Det neutrala *i* kan ej återgifvas med något europeiskt ljud; man jämföre det norska neutrala *e* med det allmänna *e* i *se*; något liknande är skilnaden mellan *ï* och *i*. Det neutrala *o* i santali är mera labialt än det engelska *o* i *nation*. Neutralt *u* förhåller sig til *u* såsom *ï* till *i*.»

De neutrala vokalljuden kunna ej sägas spela någon viktigare roll i språket, enär de flesta af dem så litet förekomma, att man i skriftspråket kunnat nöja sig med att införa blott den vanligaste, nämligen *a*.

Af särskildt intresse och betydelse äro santalspråkets båda omljudslagar, af hvilka den ena väsentligen öfverensstämmer med isländskans. Man finner nämligen såsom genomgående regel, att

I) *i*, *u* och konsonanten *ń* (om hvilken se nedan!) omljuda föregående och efterföljande *a*, *e* och *o* till respektive *a*, *i* och *u*.

T. ex. *Kora*, gosse, *kuri*, flicka; *bheda*, bagge, *bhid̄i*, tacka, eller får i allmänhet; *kala* (mask.), *kali* (fem.), döf; *kārā* — *kārī*, blind; *leḍha* — *liḍhi*, halt; *lelha* — *lilhi*, dum; *poéra* — *puéri*, feg. Pronominalrötterna *un*, *nun*, *in*, *nin* + *ak'* blifva: *unak'*, *nunak'*, *inak'*, *ninak'*; *in* + *a* blir *ina*; *ba* + *ń* blir *bań*; *mena* + *ń* blir *menañ*. — I santal verbet finnes en stor grupp på *-ao* och *-au*; då verbets stamvokal är *i* eller *u*, ändas verbet regelbundet på *-au*, eljest på *-ao*; t. ex. *bujhau*, *dusau*, *dhilau*, *riau*; *parhao*, *sarhao*, *pherao*, *jorao*.

II) slut-*a* och *-o* omljuda föregående *e* och *o* til respektive *e* och *o*. Denna omljudslag framträder hufvudsakligen vid pro-

nomina och äger ej samma utsträckning som omljudslagen I, åtminstone i språkets nuvarande stadium; att den verkat vid ordbildningen, få vi senare tillfälle att påpeka.

Ex. Pron.-stammarne *en*, *nēn* + *ka* (adverbial-suffix) blifva *enka*, *nenka*; *on*, *nō* + *a* blifva *ona*, *noa*, och genom inverkan af slut-*o* fås *enka*, *neko*, *onko*, *noko*. — Under inverkan af omljudslagen I blifva nämnda pron.-stammar *in*, *nin*, *un*, *nun*, såsom i pron. formerna *ini*, *nikin*, *uni*, *nukin*. Särskildt hos pronomina tydligt framträdande finna vi således följande ljudöfvergångar:

a till *a* (omljudslag I)
e till *e* (II); *e* — *i* (I)
o — *o* (II); *o* — *u* (I).

Diftongerna äro:

ae, *ao*; *ai*, *au*; *eo*; *ia*, *iu*; *oe*; *oa*, *oe*; *ua*, *ui*.

Diftongens båda vokaler komma i uttalet til sin rätt, ehuru de svagare (*o* och *e*) närma sig halfvokal (respektive *w* och *y*).

Såsom ofvan nämnts, kunna alla vokalerna nasaliseras, hvilket sker genom en sammandragning i näskanalen, såsom vid uttalet af det franska slut-*n* (t. ex. i *division*). Detta näsljud har Skrefsrud betecknat med ett ~ öfver respektiva vokal; det förekommer ock i bengali och öfriga indisk-ariska språk.

II. Konsonanterna.

Dessa kunna indelas efter organet, hvarmed de uttalas, i sju klasser:

1. Faulkal: *h*
2. Gutturaler: *k*, *kh*; *g*, *gh*; *ñ*; *k'*
3. Palataler: *é*, *éh*; *j*, *jh*; *ñ*; *y*; *c'*
4. Cerebraler: *t*, *th*; *d*, *dh*; *n*; *r*
5. Dentaler: *t*, *th*; *d*, *dh*; *n*; *r*, *l*; *t'*
6. Labialer: *p*, *ph*; *b*, *bh*; *m*; *v*, *w*; *p'*
7. Sibilant: *s*.

Inom hvardera af klasserna 2—6 finnes en hård konsonant (*k, c, t, t, p*) med motsvarande mjuk (*g, j, d, d, b*) såväl i aspirerad som oaspirerad form, samt dessutom i hvardera en nasal (*n, n̄, n, n, m*). Härtill komma tre halfvokaler (*y, v, w*) och fyra halfkonsonanter (*k', c', t', p'*).

h är = svenskt *h*;

k skiljer sig från svenskt *k* genom att vara fullständigt oaspirerad;

kh är starkare aspirerad än svenskt *k*;

g = svenskans hårda *g*;

gh är tydligt aspirerad *g*;

n̄ är = vårt *ng* i sång, trång;

c är ett rent explosivt-palatalt ljud likt svenskt *tj* i tjäna, tjuf (italienskt *c*), men fritt från aspiration;

ch är = tydligt aspirerad *c*;

j ligger nära engelskt *j*, men är rent explosivt (ej i minsta grad frikativt);

jh = tydligt aspirerad *j*;

n̄, palatalt *n*, ligger nära vårt *nj* (såsom i njuta), närmare spanska *ñ*;

y är = vårt *j* i jord;

t uttalas, likasom alla de följande cerebrala ljuden, med tungspetsen emot midt-palaten. Detta ljud förekommer i vissa af våra allmoge-dialekter, t. ex. *gjort* uttalas «*joʔ*»;

th är tydligt aspirerad *t*;

d cerebralt *d*-ljud ss. i allmoge-dialektens *gjorde* (o: «*jode*»);

dh, tydligt aspirerad *d*;

n, cerebralt *n*, ss. i allmoge-dialektens uttal af *jorden* (o: «*jon*»);

r är = vår Vestgöta-dialekts tjocka *l*, t. ex. i «*mjolk*», *Ola*.

Santalspråkets dentaler äro rena, d. v. s. tungan slår vid deras uttal emot tänderna (och ej emot tandköttet ofvan tänderna, ss. t. ex. vid uttalet af de engelska dentalerna). De oaspirerade sakna all aspiration, under det att de aspirerade

hafva tydlig aspiration. För öfrigt är r = vårt uppsvenska r och l = vårt l .

Med afseende på labialerna skiljer sig p från vårt svenska p genom att fullständigt sakna aspiration, under det att ph är tydligt aspirerad (ingalunda frikativt f);

b är = vårt b ;

bh = aspirerad b ;

m = vårt m ;

v = franskt v ;

w = engelskt w ;

s är rent dentalt.

Svårare är det att kort och tydligt beskrifva semikonsonanternas uttal, då vi ej i de europeiska språken äga några likartade ljud, hvaremot Mech-språket eger flere. Kort angifvet är de fyra semikonsonanternas uttal förbundet med, eller rättare omedelbart föregånget af en lindrig expiration (utandning), som hämmas i og genom själfva uttalet af semikonsonanten genom det respektiva ljudorganets tillslutande, så att vid uttalet af k' luftstrupan tillslutes vid struphuvudet, vid uttalet af c' tungan föres upp emot palaten (såsom vid uttalet af c'), vid t' tungan lägges emot öfre tandraden (såsom vid uttalet af t), och vid p' läpparne sammanslutats (ss. vid uttalet af p), hvarigenom luftströmmen för ett ögonblick afbrytes.

Framför vokal, stundom ock framför konsonant, öfvergå ofta dessa semikonsonanter til fulla, mjuka konsonanter, nemligen k' till g , c' till j , t' till d , p' till b . Språket visar för närvarande en tendens till försvagning i denna riktning. (Härom utförligare under ordbildningen!)

Semivokalerna i santali tjäna blott att förmedla två fulla vokalers sammanträffande. (Vidare härom under ordbildningen!)

(Om accent och kvantitet se slutet af afhandlingen!)

Form-lära.

Nominet.

I. Genus.

I santali finnas egentligen blott två genera, nämligen ett genus för alla (efter santalens begrepp) lefvande varelser, genus animale, till hvilket således höra ej blott Gud, människorna, djuren och med dem besläktade varelser, utan ock sol, måne och stjärnor; samt ett genus inanimum, som omfattar allt liflöst (efter santalens föreställning), alla ting. Däremot gör språket grammatiskt ingen åtskilnad mellan maskulina och feminina; det enda spår däraf är att några substantiv och adjektiv på *-a* hafva en femininform på *-i*; t. ex. *kora*, gosse, *kuri*, flicka; *bheda*, bagge, *bhidi*, får (i allmänhet); *leha*, *lilhi*, dum; *kārā*, *kārī*, blind; *poera*, *pueri*, feg o. s. v. Äfven i några få nomina propria finnes denna genus-åtskilnad i själfva formen t. ex. *Anpa* (mansnamn), *Anpi* (qvinnonamn); *Dhanga* (mansnamn), *Dhangi* (qvinnonamn). I öfrigt eger denna genus-åtskilnad ingen som hälst grammatisk betydelse¹⁾, hvaremot den förstnämnda är af genomgående inflytande.

II. Numerus.

Santali har tre numeri: singularis, dualis, pluralis; dessa framträda med samma formåtskilnad hos nominet, pronominet och verbet, i det att dual til singularens grundform (som tillika är ordets grundform) lägger *-kin*, plural *-ko*, hos nominet och pronominet i båda genera, hos verbet blott i genus animale. *-kin* och *-ko* äro pronominala suffix, hvarom mera under pronomina.

¹⁾ På en större utsträckning af denna genusåtskilnad i ett språkets tidigare stadium tyder måhända en grupp dubbelord på *-a -i*, uttryckande ömsesidighet, utsträckning, fullhet, såsom: *bara bari*, likställa (likställd, likställighet), *hala hali*, vedergälla (till fullo), *goja guti*, hel och hällen, *pura puri*, fullständig o. s. v. Se under ordbildningen!

För öfrigt är det i santali mycket vanligt, att substantivet vid flertal sättes kollektivt i singular.

III. Casus.

För at uttrycka relationer (casus) använder santali vid nomina, pronomina, participia, substantivum verbale och adverbiala postpositioner, som fogas direkt till ordets stam. Efter den relation de tjäna att uttrycka kunna de indelas i nedanstående hufvudgrupper

1. För genitiv-relation:

ren (vid animalia); *ak'*, *añ*, *reak'*, *reañ* (vid inanima);

2. För rums-relation (rörelse och hvila):

then, *thec'*, *te*; *sec'*, *sen*, *senak'*;

3. För instrumental-, kausal- och modal-relation:

te, *then*, *hotete*, *iäte*;

4. För separations- och kausal-relation:

khon, *khoc'*, *khonak'*;

5. För rums- och tids-relation (begränsning inom):

re; *dhabic'*;

6. För final- och dativ-relation:

lagit', *lagat'*; *ñutunte*, *mente*;

7. För samhörighet, samvaro:

tuluc', *selet'*, *salak'*, *sāote*, *talare*, *motore*.

1. Den 1sta gruppens postpositioner uttrycka genitiv-förhållande i dess vidsträckta bemärkelse, såsom de klassiska språkens genitivus, possessivus, subjectivus, materiæ, qualitatis, quantitatis. Det är icke det i genitiv stående ordets genus, som bestämmer valet af postposition, utan det med genitiv förbundna substantivets genus, så att, om detta är ett animale, postpositionen *ren* användes, i annat fall *ak'*, *añ* eller deras utvidgade former *reak'*, *reañ*, utan åtskilnad i betydelsen, med undantag af att dessa båda sistnämnde ofta användas adverbialt i betydelsen «med afseende på, angående». Sålunde säger man:

Orak'ren kisār, husets herre. *Orak'reak' éal*, husets tak. *Oka atoren kanam* (egl. hvilken by's [sc. *hor*, människa] är du), från hvilken by är du? *Benagariaren*, från Benagaría. *Hasareak' bhajan*, ett kärl af lera. *Hasaren em hoeakana*, af jord är du vorden. *Pe, pon mähāreak' kami*, ett arbete på 3, 4 dagar. *Amak' kamirean am bare neljoime!* Hvad angår ditt handlande må du själf se dig för!

Beträffande derivationen af dessa postpositioner, så är *ren* förmodligen uppkommet af det lokala *re*, *i*, *uti*, och demonstrativroten *n* (*on*); *reak'*, *rean'* af samma *re* och *ak'*, *an'* (*e* i *re* härvid omljudadt till *e* under inverkan af *a*). Detta *ak'* skola vi återfinna såväl vid pronomina som vid substantiverade adjektiv och participier i inanimat genus; dess *k'*, som väl är det egentliga «inanimat-märket», under det att *a* troligen är en pronominalrot, förekommer ock vid verbet i präsens för inanimat objekt. Att *k'* växlar med *n* (*an'*), är analogt med att *c'* växlar med *n* i vissa ord-slut (se nedan!).

2. Komma vi så till den 2dra gruppen af postpositioner, för uttryckande af rums-relation: *then*, *thec'*, *te*; *sen*, *sec'*, *senak'*; *then*, *thec'* angifva: 1) hvila, varande hos (latinets *apud*), 2) rörelse till, 3) stundom ock, ehuru i sekundär betydelse, agenten: genom (latin. *per*) (se nedan!). De deriveras ur *thāi*, ställe [jämför sanskr. *sthāna*]; växling mellan *c'* och *n* i ordslut är ej så sällsynt, t. ex. *khon*, *khoc'*; *sen*, *sec'*; *khan*, *khac'*; *jokhen*, *jokhec'* m. fl.

te angifver, vid rums-förhållanden, blott rörelse till vid inanima (*then*, *thec'* vid föremål af båda genera).

sen, *sec'* äro egentligen substantiv och betyda sida; de brukas vid substantiv och pronomina af båda genera uttryckande riktning åt-till (latin. *versus*). Det sammansatta *senak'* står adjektiviskt vid efterföljande inanimat, i samma betydelse.

Ex. *Amthen mit'tan lalis menak'tiina*, jag har ett ärende (*lalis* = latinets *causa*) till (hos) dig. *Onarean manjhithen éalak'me*,

onado unithen bicarocok'ma! Gå till höfdingen därom (*onarean*), det må afgöras (hos =) genom honom! *Manjhido okate-ye senakana?* Höfdingen, hvart (*oka-te*) har han gått? *Ac'ak' atote*, till sin by. *Okasec' amak' orak'?* Hvaråt (i hvilken riktning) (ligger) ditt hus? *Hana birsec'*, åt skogen till der borta (*hana*). *Birsanak' hor*, vägen åt skogen till.

3. För uttryckande af medel, sätt, orsak (instrumental-, modal- och kausal-förhållanden) har postpositionen *te* en vidsträckt användning, som sammanfaller med latinets ablativus instrumenti, modi, causæ, åtminstone i det väsentliga; också till verbalsubstantivet af alla tempora ansluter den sig återgifvande latinets particip och gerundium. Däraf sammansatt är *hotete*, som hufvudsakligen användes vid animalia uttryckande agents-förhållande (latinets ab l. per), stundom ock vid inanima angifvande orsak, i hvilket senare fall dock *iäte*, också en förstärkning af *te*, är den vanligare.

Ofvan har omnämnts, att det egentligen lokala *then* kan, i sekundär betydelse, uttrycka agenten.

Ex. *Cet'lekate nonde-m hec'akana, sadomte se taramte?* Huru (*cet'leka-te* = quo modo) har du kommit hit, till häst (*sadomte*) eller till fots (*taramte* = eundo, af *taram*, vandra)? *Kuäte-ko kahilakana, ona-iäte bako hec'akana*, de äro medtagna af feber, därför hafva de ej kommit. *Botor ar lajao-iäte abonthen bae sorok'kana*, af fruktan och skam närmar han sig ej till oss. *Raban-hotete* (eller *raban-iäte*) *bae odokok'kana*, på grund af kölden kommer han ej ut. *Unihotete noa kamido oho hoelena*, af honom (per eum) kan detta arbete ej utföras. *Ojhathen in ranoçoena*, jag lät mig behandlas (medicinskt) af läkaren.

4. Postpositionen *khon* med dess biform *khoc'* och dess utvidgning *khonak'* angifver till sin grundbetydelse ett utgående ur (latinets ex), ett skiljande från i fråga om såväl rum som tid; det kan därför, i sekundär betydelse, i vissa fall angifva ursprunget, upphofvet. I sammanhang med

grundbetydelsen står ock denna postpositions användning till at uttrycka komparation, i det att den fogas till det jämförda ledet, alldeles såsom hebräiskans ׀.

Ex. *Kul birkhon-e odokena*, tigern kom ut ur skogen. *Maran hopon engapa-khon-e begarakana*, äldste sonen har skiljt sig från föräldrarne. *Ona khetkhon adi utar horo-n namakat'a*, från det fältet har jag fått en stor mängd ris. *Mariamkhon-e janamena*, Mariā natus est. *Un jokhec'khon* (eller: *unkhonak'*) allt sedan den tiden, ex illo tempore. *Unido sanam hor'khon-e marana*, han är större än alle (jämför: מִכָּל-הַעַם גָּבוֹהַ) (egl. stor utgående från, i jämförelse med; adjektivet kompareras ej, såsom vi nedan skola se).

Sammansat med postpositionen *then* till *thenkhon*, *thenkhonak'*, motsvarar det fullständigt hebräiskans ׀, franskans de chez.

Ex. *Inthenkhon senjoime*, gå bort ifrån mig!

5. Postpositionen *re* motsvarar latinets *in* med ablativ; den angifver gränsen inom hvilken, i fråga om rum såväl som tid.

Ex. *Birre* (någorstädes) i skogen; *orak're*, i huset. *Calaoen sermare*, under det förflutna året (d. v. s. något större l. mindre tidsområde inom dess gränser). *Dara haptare*, i kommande vecka. Fogadt till verbalsubstantiv återgifver det därför vårt «under det att», «då»; t. ex. *Burure-bon durup'-lenre*, då vi suto på berget.

En annan postposition för rums- och tidsbegränsning är *dhabic'*, intill, ända till. Dess härledning är oviss, men af den samma förekomma två mindre brukliga biformer *dharic'* och *haric'*.

Ex. *Oka-dhabic'-em senlena*, (intill hvad) huru långt gick du? *Gada-dhabic' oho-m tioglea*, intill floden när du alldeles ej fram. *Gapa mean-dhabic' alethen taheime*, stanna hos oss till i morgon eller öfvermorgon. *Undhabic'* (*undharic'*, *unharic'*), eo usque.

6. För uttryckande af final- och dativ-relation hafva vi *lagit'* med dess biform *lagat'*, (sannolikt af roten *lag*, hvaraf finnes verbet *lagao*, lägga an (to apply); t. ex. *ran lagao*, to apply medicine; *mon lagao*, to apply one's mind). Denna postposition uttrycker intressets dativ och ändamålet. T. ex. *Cet'-lagit' nan'grahate-m éalák'a?* Hvarför skall du gå till staden? *Kiéric' kirínagui-lagit'*, för att köpa hem kläder. *Okoe-lagit'?* För hvem? *In' hoponera-lagit'*, för min dotter.

Hit böra ock räknas *nutumte* (af substantivet *nutum*, namn), i namn (af), för skull, och *mente* (af verbet *men*, säga, säga inom sig, tänka), egentl. i tanke, i afsikt (att), därför: såsom, för, för skull. Denna senare postposition är dock mest bruklig vid verbalsubstantiv.

Ex. *In' nutumte alom bhabnak'a*, för mig l. för min skull må du ej vara orolig. *Gidra nutumte uni maejju jivi-ye aloeket'a*, för (sitt) barn offrade den kvinnan lifvet. *Boeha mente alom edrea'na*, såsom broder (för broderskapets skull) må du ej vredgas på mig. *Cet' mente in'hen-em hec'akana?* Hvarför (i hvad afsikt) har du kommit till mig? *Goro nama mente*, för att (i tanke, afsikt att) få hjälp.

7. Gemenskap, samhörighet, samvaro uttryckas genom postpositionerna *tuluc'*, *selet'* och dess biform *salak'* samt *sāote*¹⁾. Den förstnämnda är troligen att härleda ur roten *tul* (hvaraf verbet *tulau*, samställa, jämföra, väga) och angifver en i allmänhet mera tillfällig och yttre gemenskap, samvaro, sammanträffande; under det att *selet'*, *salak'* mera angifver verklig (inre) samhörighet. *Sāote*, af subst. *sā*, sida, betyder

¹⁾ Santalerna bruka ock mycket det från bengali lånade *songe*, som motsvarar såväl *tuluc'* som *sāote*. En annan besläktad postposition, som ock förekommer i bengali, är *sudha* = inbegripen, sammanfattande, med; t. ex. *Ma'ñjhi atoren hor sudha-e hec'ena*, höfdingen kom med (allt) byns folk.

egl. vid sidan af, tillsammans med; således om mera yttre gemenskap, samvaro.

Ex. *Mañjhī-tuluc' in napamena*, jag sammanträffade med höfdingen. *Ac'ren boehako-tuluc'-e kaphariquet'a*, han tvistar med sina bröder. *Unido kisār horko-tuluc'-e gatejoña*, han gör sig vän med, sällar sig till de rike. *Engat hopon-salak'*, modern med (sitt) barn. *Marañ Buru selet' joto-n bagiet'a*, jag öfvergifver (allt i samband med =) all samhörighet med Marañ Buru¹⁾. *Uni sāote calak'me*, gå tillsammans med honom.

Postpositionerna *talare*, *motore*, af substantiven *tala*, midt, *moto*, krets, + *re*, betyda således egentligen i midten af, i kretsen af: emellan, ibland (latinets inter). — Ex. *Guru celako motore-ye durup'akana*, mästaren har satt sig bland lärjungarne. *Orak' ar uldare talare*, emellan huset och mango-trädet. *Guhum talare marñdi janamakana*, där har vuxit upp ogräs ibland hvetet. *Talare* användes också själfständigt ss. adverbium; *motore* brukas ofta temporalt = inom området af, loppet af, t. ex. *sin motore*, under dagen, *innda motore*, under natten; *mōrē māhā motore-n hec'ruara*, inom loppet af fem dagar skall jag återvända.

Santali äger en del adverb-postpositioner, som användas dels ss. adverb dels ss. postpositioner, bildade i likhet med *talare*, *motore*, t. ex. *ćetanre*, ofvanför, på; *latarre*, nedanför, under; *samañre*, framför, *tayomre*, efteråt, efter m. fl. (se vidare under adverbent!)

Det direkta objektets casus har intet postpositionellt tillägg. Är objektet ett animale, upptages det i verbet genom pronominal-infixet, till hvilket substantiv-objektet då kommer

¹⁾ Marañ Buru betyder egentl. det stora berget d. v. s. den store bergsanden, som santalerna under sina vandringar började dyrka, affallande från sina föfäders (monoteistiska) Ṭhakur-dyrkan.

att stå i ett appositionellt förhållande. T. ex. *Ađi utar jo ona darere-ń namket'a*, jag fann en stor mängd frukt (*jo*) på det trädet. *Ađi utar hor onde-ń nelket'koa*, jag såg en stor mängd människor (*hor*) där. [Obs.! pronominal-infixet *ko* hänförande sig till *hor*; härom mera under pronomina.]

Santali har ock hvad man efter klassiskt språkbruk skulle kalla accusativus mensuræ, så ock accusativus temporis, båda angifvande utsträckning, den ena i rummet, den andra i tiden. Ex. *Rengec' hor bar moka jelen ar tala moka osar kiéic'te-ko kupnik'a*, fattigt folk kläda sig i ett skört, som är två «moka»¹⁾ långt och en half «moka» bredt. *Hola pon kos-in senlena*, i går gick jag fyra «kås»²⁾. *Ađi din onde-ń tahk kana*, jag var där (många dagar) en lång tid. *Eae serma unithen-e kamiket'a*, han arbetade sju år hos honom.

Subjektscasus (nominativ) och vokativen framställa stammen utan postpositionellt tilläg. Vokativen föregås i regeln af interjektion, såsom *e*, *henda*, hör hit, *e ho*, *henda ho!* Dela, välan!

Vi vilja nu göra några speciella tillägg rörande

Adjektivet.

Ofvan nämndes, att hos några adjektiv, som i maskulin-form ändas på *-a*, finnes en feminin-form på *-i*, men att en dylik genus-åtskillnad i öfrigt ej förekommer i språket.

I regeln böjes adjektivet ej såsom sådant, men kan däremot substantiveras och böjes då genom ofvan nämnda postpositioner. Denna substantivering sker genom att till adjektivets stam sätta: i singular *-i'c'*, i dual *-kin*, i plural *-ko* för animalia och

¹⁾ 1 «moka» är ungefär $\frac{1}{2}$ meter.

²⁾ 1 «kås» (bengali *kros*) är omkr. 3000 meter.

respektive *-ak'*, *-ak'kin*, *-ak'ko* för inanima, hvartill så de respektive postpositionerna fogas. Således bortfaller *-ic'* i dual och plural, under det att *-ak'* bibehålles (jämför nedan).

Ex. *Mit'lekan reñgec' horđo bako đingarutarok'a, ente kisār horkothen-ko nalhawa*, ett slags fattigt folk blifva ej alldeles utfattiga, ty de arbeta hos rikt folk. *Kisārko, reñgec'ko, marańko, huđińko, joto gujuk'te hoyok'tabona*, rike, fattige, stora och små, alla måste vi dö. *Huđińic'reak' puthi marańic'then cédak'-em dohoket'a?* Hvarför lade du den lillas (l. den mindres) bok hos den store (den större)? *Ona arak' jo hendek'khon barti-ń khusiak'a*, jag tycker bättre om den röda frukten än den svarta (*hende-ak'*). (Jämför engelskans: the little one, the big one, etc.) *Sariak' ereak'-tuluc'-e mesalket'a*, han blandade sanning (*sari-ak'* = τὸ ἀληθές) med lögn.

Om derivationen af *ak'* hafva vi ofvan (under genitivsuffixen) talat. I analogi därmed är *ic'* bildadt, så att *i* är pronominalrot för animalia, såsom *a* för inanima, och *c'* synes vara «animalmärket» såsom *k'* «inanimat-märket». För det förstnämnda påståendet talar bestämdt de demonstr. pronominas byggnad, med *i* ss. genomgående karaktäristiskt för de «animala» formerna och regelbundet motsvaradt af *a* i de inanimata, såsom *nui*, *uni*, *huni*, *noa*, *ona*, *hona* o. s. v. För det senare påståendet talar pronom. *ac'* (ipse) med dual *akín*, plur. *ako*, där således *c'* bortfaller i dual och plural såsom i *ic'* (se ofvan); att äfven *i* (pronominal-roten) i dual och plural bortfaller, under det *a* kvarstår, därpå skola vi finna fullt analoga exempel i pronomina, t. ex. *nui*, dual *nukin*, plur. *noko*; *noa*, dual *noakin*, plur. *noako*.

Såsom ofvan är nämndt, kan adjektivet ej kompareras, utan uttryckes komparation genom postpositionen *khon* vidfogad det jämförda ledet. Ofta tillsättes ock adverbet *barti*, mera, till adjektivet; därtill kan ock fogas *ar*, *arhō*, ännu (latinets etiam). T. ex. *Noakhon jut thāi banuk'anań*, det finnes icke skönare plats än denna. *Índo hanatak' barti jut-ín bujhauet'a*, jag finner den där borta skönare (kunde ock hetat: *ar* [eller *arhō*] *barti*

jut, ännu skönare). *Barti* måste användas, då andra jämförelseledet ej är angifvet.

För att uttrycka superlativ grad tillsättes vid det jämförda ledet *joto*, all, alla, eller, då detta led ej är angifvet, fogas *utar* (= latinets valde) till adjektivet. T. ex. *Joto korakohon maranic'do nu kangea*, den störste af alla gossarne är denne. *Boge-utaric'*, den allra bäste (om ett animale; *boge-utarak'* om ett inanimum).

Artikeln.

Såsom obestämd artikel tjänar räkneordet *mit'*, *mit'tan* (med biformerna *mit'tec'*, *mit'ten*) en, ett, som brukas vid ord af båda genera.

Bestämd artikel äger santali egentligen ej. I vissa fall tjänstgör såsom sådan den postpositiva partikeln *-tel'*, hvars grundbetydelse är oviss, men som accentuerar det begrepp, hvarmed den förenas, och kan fogas till alla ordklasser. I vissa fall kan ock det ofvanför nämnda *-ic'* sägas motsvara vår bestämda artikel. Men i regeln är det dock ordets ställning eller sammanhanget som för oss får afgöra, om vi skola återgifva det i bestämd form eller ej, såvida ej en bestämdare hänvisning kräfver ett demonstrativt pronomen äfven i santali.

Ex. *Mit' din maran' okoc' mit'tan bir-bon tiogket'a*, en dag kommo vi fram till en stor skog. *Orak'-em tearket'a?* Har du gjort huset färdigt? *Engat apat*¹⁾ *ti janga ban calak'takore maran' hopon, maran' kimin' orak'-ko calaoa*. Då föräldrarne blifva orkeslösa [ordagrannt: då hand och fot ej gå för dem], sköta äldsta sonen och äldsta svärdottern huset. *Daretet' ma jutgea, menkhan jodo adi harhat'a*, (själfva) trädet är visserligen skönt,

¹⁾ I orden *enga* (moder), *apa* (fader), *kaka* (fars eller mors yngre broder), *kaki* (fars eller mors yngre syster), *dada* (äldre broder), *boko* (yngre broder l. syster) bildas bestämd form genom tillägg af *t*. Vidare se under possessiva pronomina s. 171!

men frukten är mycket bitter. *Calak'tet' algagea, hijuk'tet' paset' āt nōk' hoyok'tama*, «das Gehen ist ja leicht, das Kommen wird dir vielleicht ein wenig mühsam werden». *Am-em senlenrehō peraic'-e tahena*, äfven om du går, är (själfve) vännen dock kvar.

Räkneorden.

Santalerna synas aldrig hafva varit några affärsmän och äro ock för visso icke intill denna dag. Deras «merkantila systäm» har så pass nyligen börjat öfvergå från bytshandels primitiva ståndpunkt, att många kvinnor i denna dag ej känna annat mynt än kopparpoysan, och vid deras inbördes transaktioner hafva summorna ej rört sig på högre aritmetiska områden än som bekvämt kunna nås med tilhjälp af «de tio». Såsom följd deraf går deras talsystäm också jämnt upp till 10, hvaraf sedan de öfriga talen bildas genom sammanställning, såsom vi nedan skola se.

Ordinaltal finnas icke.

Kardinaltalen äro:

- 1, *Mit'*, *mit'tan*, *mit'tec'*, *mit'ten*.
- 2, *Barea*, förkortadt *bar*.
- 3, *Pea*, — *pe*.
- 4, *Ponea*, — *pon*.
- 5, *Mōrē*.
- 6, *Turu*.
- 7, *Eae*.
- 8, *Iral*.
- 9, *Are*.
- 10, *Gel*.
- 11, *Gel mit'*. 12, *Gel bar*. 13, *Gel pe*. 14, *Gel pon* etc.
- 20, *Bar gel* (två tior) eller *mit' isi*.
- 21, *Bar gel mit'* eller *mit' isi mit'*.
- 22, *Bar gel bar* eller *mit' isi bar* etc.

- 30, *Pe gel*, eller *mit' isi gel*.
 31, *Pe gel mit'*, eller *mit' isi gel mit'*.
 40, *Pon gel*, eller *bar isi*.
 50, *Mōrē gel*, eller *bar isi gel*.
 60, *Turui gel*, eller *pe isi* etc.
 100, *Mit' sāe*, eller *mōrē isi*.
 120, *Mit' sāe bar gel*, eller *turui isi*.
 1000, *Mit' hajar*.

Såsom vi se, är också *isi* (20) en räkneenhet, som ligger till grund för de följandes bildning. *Sāe* (100) og *hajar* (1000) äro båda lånade från bengali; också använda männen i dagligt tal lika mycket, om ej mera, de bengaliska räkneorden.

Distributiva bildas genom tillägg af *kate*, som angifver sätt, hvarjämte räkneorden 1—6 samt 10 kunna fördubblas och 7—9 invändigt förstärkas med *k'*, sålunda: *mimit'*, *babar*, *pepe*, *popon*, *mōmōrē*, *tuturui*, *ek'ae*, *ik'ral*, *ak're*, *gegēl*¹⁾. Ofta tillfogas *gotec'* (motsvarande vårt «stycke»), i hvilket fall *kate* kan utelämnas.

T. ex. *Pepe gotec' taka(-kate)-ko úamket'a*, de fingio tre («stycken») rupier²⁾ hvar. *Gel* (eller: *gegēl*) *sika-kate-ko emat'lea*, de gáfvo oss tio «sika» (1 sika = 4 anna) per man.

Huru man skall återgifva ordinaltalen är en svår fråga, som ännu ej är tilfredsställande löst. Det gäller att skapa något nytt, hvartill man ju ej har analogier i språket. Då ordinaltalet står själfständigt (substantiviskt), äger man den utvägen att bilda det i analogi med det substantiverade adjektivet, nämligen genom att foga *-ic'* vid animalia och *-ak'* vid inanima till kardinaltalet, således *mōrē-ic'* (*-ak'*), den (det) femte o. s. v. Då ordningstalet står adjektiviskt, går denna metod ej utan

¹⁾ Vid verbal-bildningen skola vi återfinna båda dessa slag af förstärkning: den reduplicerande vid konsonant-begynnande och den inre (med *k'*) vid vokalbegynnande verb.

²⁾ *Taka* är bengali; i Hindostan brukas *rupia* (af *rupa*, silfver), en benämning som är den officiella; en rupi är f. n. = 1 kr. 35 öre.

våldförande på språket. För de tre första ordinaltalen brukas de från bengali lånade: *pāhil*, förste, *dosar*, andre, *tesar*, tredje (i själfständig form: *pāhil-ic'* (-ak'), *dosar-ic'* (-ak'), *tesar-ic'* (-ak')).

Slutligen finnas ock 3 sammanfattande räkneord: *banar*, båda två, *pene*, alla tre, *ponon*, alla fyra. Såsom man ser, äro de bildade af de enkla kardinaltalen genom att efter respektive 1^{sta} stamvokal inskjuta *n* + stamvokalen [*ba-na-r*], och vi skola hos några substantiv finna en fullständigt analog bildning.

Pronomina.

Af stort språkligt intresse äro santalspråkets pronomina genom sin mångfald och rikedom, så ock genom den inblick, de gifva i språkets på samma gång böjliga och systematiska karaktär.

I santali finnas personliga, possessiva, demonstrativa, interrogativa och indefinita pronomina. Relativa finnas egentligen icke.

Likasom nominet hafva ock pronomina tre numeri och böjas såsom detta med tilfogande af ofvan anförda postpositioner.

Personliga Pronomina.

Af dessa särskiljas, efter pronominets olika ställning, tre former: en själfständig, full form, en suffigerad, förkortad, och en infigerad, förkortad. Den förstnämnda formen användes analogt med motsvarande pronomina i franska språket (*moi*, *toi*, etc.). Af de båda sistnämnda användes den suffigerade, då pronominet anslutar sig till verbet såsom subjekt, och den ansluter sig då enklitiskt til hvarje närmast föregående ord, eller, då sådant ej finnes, samt i imperativ af verbet, till verbet själf. Den infigerade formen användes, då pronominet står såsom objekt; den inskjutes mellan verbal-stammen och

verbets finita modus-märke; härför kunna vi först i samband med verbet närmare redogöra.

Vi vilja nu gifva en öfversikt af de personliga pronominas former.

A. Den själfständiga formen:

Singular:	1 pers.	<i>Ií</i> , jag
	2 "	<i>Am</i> , du
	3 "	<i>Uni</i> ¹⁾ , han, hon, det (för animalia) <i>Ona</i> ¹⁾ , " , " , " (för inanima) <i>Ac'</i> , själf.
Dual:	1 pers.	<i>Alíí</i> , <i>alan</i> , vi båda
	2 "	<i>Aben</i> , I båda
	3 "	<i>Unkin</i> ¹⁾ , de båda (för animalia) <i>Onakin</i> ¹⁾ , " " (för inanima) <i>Akin</i> , de (båda) själfva.
Plural:	1 pers.	<i>Alé</i> , <i>abon</i> , <i>abo</i> , vi
	2 "	<i>Ape</i> , I
	3 "	<i>Onko</i> , de (animalia) <i>Onako</i> , " (inanima) <i>Ako</i> , de själfva.

B. Den suffigerade formen.

Singular:	1 pers.	<i>-íí</i> , efter vokal <i>-í</i>
	2 "	<i>-em</i> , " " <i>-m</i>
	3 "	<i>-e</i> (för animalia).
Dualis:	1 pers.	<i>-líí</i> , <i>-lan</i>
	2 "	<i>-ben</i>
	3 "	<i>-kin</i> (för animalia).
Plural:	1 pers.	<i>-lé</i> , <i>-bon</i> , <i>-bo</i>
	2 "	<i>-pe</i>
	3 "	<i>-ko</i> (för animalia).

¹⁾ *Uni*, *ona* äro egentl. demonstrativa pronom., men stå såsom personl. pronom. i 3 person, själfständig form.

C. Den infigerade formen:

I. För direkt objekt.

- Singular: 1 pers. *-iñ-* (efter vokal *-ń-*); 2 p. *-me-* (*-me-*)¹;
3 p. *-e-* (*-e-*)².
Dual: 1 pers. *-liñ-*, *-lanñ-*; 2 p. *-ben-* (*-ben-*)¹); 3 p. *-kin-*².
Plural: 1 pers. *-le-* (*-le-*)¹), *-bon-*, *-bo-*; 2 pers. *pē-* (*-pe-*)¹);
3 pers. *-ko-*²).

2. För indirekt (dativ-) objekt.

- Singular: 1 pers. *-ań-*, 2 p. *-am-*; 3 p. *-ae-* (för animalia),
-ak' (för inanima).
Dual: 1 pers. *-alıñ-*, *-alanñ-*; 2 p. *-aben-* (*-aben-*); 3 p.
*-akin-*²).
Plural: 1 pers. *-ale-* (*-ale-*), *-abon-*, *-abo-*; 2 p. *-ape-* (*-ape-*);
3 p. *-ako-*²).

3. För genitiv.

- Singular: 1 pers. *-tiñ-*, 2 p. *-tam-*, 3 p. *-tae-* (för animalia).
Dual: 1 pers. *-talıñ-*, *-talanñ-*; 2 p. *-taben-*; 3 p. *-takin-*².
Plural: 1 pers. *-tale-*, *-tabon-*, *-tabo-*; 2 p. *-tape-*; 3 pers.
*-tako-*²).

Såsom af ofvanstående synes, skiljer sig den suffigerade formen från den själfständiga genom att bortkasta dennas begynnelse-*a*³), under det att i den infigerade formen *a-* är karaktäristiskt för dativ, *t-* för genitiv. Genitiv-infixen förekomma någon gång suffigerade substantiv och några demonstrativa pronomina i stället för det possessiva pronominet, t. ex. *Mañjhi-tabon*, vår höfding [i st. f. det regelmässiga: *abonren mañjhi*], *nōk'ōe-tam* [detta ditt, i. se här ditt =] här har du ditt. I öfrigt höra dessa likasom de öfriga infixen till verbet, under hvilket vi få tillfälle att återkomma till dem.

¹) Verbets finita modus-märke *a* invärkar omljudande på pron.-infixets *e*.

²) Blott för animalia (se nedan!).

³) Detta *a* synes vara det samma som i ofvan omnämnda *ak'* (se under adjektivet!).

De suffigerade och infigerade personliga pronomina hafva i 3die person ingen form för inanima (undantagandes dativ-infixet *ak'*). Man säger sålunda: *Koṛa-e ṅurena*, gossen (han) föll. *Dare bindaṛena, saḡar rapuṭ'ena*, trädet föll omkull, vagnen gick sönder. *Hola ṅṛen barea ḡai-e kirin̄ket'kina, gegel ṭaka-kate-ṅ ṅamket'a*, i går köpte han mina två kor, jag fick tio rupier stycket. *Goṛo-am-a-ṅ?* Skall jag hjälpa dig? *Dak' dul-ak'-me!* Slå vatten därpå! *Ti sap'-tin-me!* Fatta (handen min) mig i handen! *Čhuri-do okayen-tin-a?* hvar blef min knif af?

I samband med santalernes religiösa föreställningar står det, att alla verb som uttrycka atmosfäriska företeelser städse hafva ett personligt subjekt, emedan de tillskrifvas *Ṭhakur*. Sålunda: *Dak'eṭ'a-e* (egl. han vattnar) det rägnar. *Setoṅeṭ'a-e* (han «solvärmer») dett är hett (blot om solhettan). *Rimil-akat'a-e* (han har «skyat») det är skyfullt. *Aḍi-e rabaṅa neḡe-tardo* (han kyler mycket) det är mycket kallt nu för tiden, o. s. v. — Ett fullständigt undantagsfall är, att man i stället för *baṅ juta*, *baṅ ḡanok'a*, det är ej godt, det går ej an, omväxlande säger; *bae*¹⁾ *juta*, *bae ḡanok'a*.

Af ofvanstående öfversikt hafva vi sett, att i vissa personer finnas dubbla former, nämligen i 1 pers. dual: *aliṅ* (-*liṅ*, -*ṭaliṅ*) och *alaṅ* (-*laṅ*, -*talaṅ*), samt i 1 pers. plur. *ale* (-*le*, -*tale*) och *abon*, *abo* (-*bon*, -*bo*; -*tabon*, -*tabo*). Den skillnad, som dessa former angifva, är för främlingen ytterst viktig att beakta, emedan i annat fall de svåraste misstag begås. Formerna *alaṅ* (-*laṅ*, -*talaṅ*) och *abon*, *abo* (-*bon*, -*bo*, -*tabon*, -*tabo*) brukas nämligen, då den talande i sin utsago med-inbefattar den tilltalade; däremot *aliṅ* (-*liṅ*, -*ṭaliṅ*) och *ale* (-*le*, -*tale*), då den talande icke inbegriper den tilltalade. Sålunda: *Sapraok'me, niṭoh'-laṅ éalak'a!* Gör dig redo, nu skola vi (= du och jag) gå! *Am taḡenme bare, aliṅ-liṅ éalak'a!* Blif du blott

¹⁾ Negationen *baṅ*, icke (latinets non) bortkastar sitt *ṅ* framför pronominal-suffixen, sålunda: *baṅ* (af *baṅ + in*), *bam*, *bae*, *babon*, *baṅin*, *bako* (och *baṅko*).

kvar, vi båda (andre) skola gå! *Eṇḍekhan dela, joto-bon éalak'a!*
 Välan då, vi gå allesamman! *E baba, ale amren gidra-le kai-
 akat'a!* O fader, vi, dina barn hafva syndat!

Man observera, att, äfven om den själfständiga formen omedelbart föregår, måste dock den suffigerade tillkomma såsom det egentliga, grammatiska subjektet (jämför i ofvanstående exempel: *aliñ-liñ ...; ale ... le ...*). Samma är förhållandet med den infigerade (objekts-) formen. T. ex. *Ale éedak'-em hohoat'-le-a?* Hvarför har du kallat oss? *Ape jotoḍo bañ hohoat'-pe-a, am eskar-iñ hohoat'-me-a.* Eder alla har jag icke kallat, dig ensam har jag kallat.

Skilnaden mellan *abon* (-bon, -tabon) och *abo* (-bo, -tabo) är, att det senare brukas mera familiärt.

Vid böjning sättes, förstås, postpositionen direkt til pronominets själfständiga form, såsom: *iñ-reañ, aliñ-hotete, abon-thenkhon* o. s. v.

Possessiva Pronomina.

Santali har egentligen inga särskilda possessiva pronomina, utan brukar såsom sådana dels genitivformen af de personliga pronomina, ej blott den själfständiga, genom postposition bildade, utan ock, i anslutning till ett verb, den infigerade, hvilket senare bruk är både vidsträckt och för språket egendomligt, dels nyttjas, oegentligt och genom ett slags abbreviation, helt enkelt den själfständiga personl. pronominalformen utan genitiv-postposition, mest af 1^{sta} och 2^{dra} pers. sing.

Ex. *Iüren pera*, min vän. *Iñak' puthi*, min bok. *Am baba-e hec'akana*, din fader (i st. f. *amren baba*) har kommit. *Baṭi at'akan-tiñ-a*, min skål har kommit bort. *Perako hec'akan-tabon-a*, våra vänner (eller släktingar) hafva kommit (detta är mindre stelt än: *aboren perako hec'akana*).

Denna infigerade genitiv förekommer ock utan anslutning till ett substantiv, i förbindelser der ett genitivförhållande förefaller oss främmande. T. ex. *Johar-tabon-pe* (imperativ af *johar*,

hälsa, med inskjutet genitiv-infix), «seid uns gegrüszt»! *Durup'-tabon-pe*, sitten ned (i) vårt (lag). *Čet'-em kamikan-tabona?* [Hvad gör du för oss] Hvad har du för dig för godt? — Genitivinfixet gifver i dylika förbindelser åt uttrycket en anstrykning af «Geselligkeit», som vi ej kunna lätt återgifva.

Ett egendomligt förhållande är det med släktskapsorden *enga*, moder; *apa*, fader; *dada*, äldre broder; *boko*, yngre broder eller syster; *kaka*, fars eller mors yngre bror; *kaki*, fars eller mors yngre syster; *gongo*, äldre farbror eller morbror. De antaga nämligen den suffigerade formen af personl. pronom. såsom possessivt pronomen. Sålunda: *engań* (min moder), *apuh*, *dadań*, *bokoń*, *kakań*; *engam*, *apum*, *bokom*, *dadam*, *gongom* (din moder, fader o. s. v.). Om *engat*, *apat*, *bokot*, *kakat*, hans moder, fader o. s. v. är ofvan taladt under artikeln (s. 163 not). Syftar det possessiva pronomen på ett två- eller flertal, bibehållas ofvannämnda suffix för respektive personer, men till predikatet fogas alltid den infigerade genitiv-formen. T. ex. *Engań-e heč'akan-talana*, vår (bådas) moder har kommit. *Apum-e ruak'kan-tabena* (-tapea), eder fader är sjuk.

Demonstrativa Pronomina.

Dessa förete en formrikedom så stor, att det erbjuder icke ringa svårighet att af dem gifva en öfverskådlig framställning eller att i vissa fall kunna kort karakterisera nyanceringen i betydelse och användning mellan de olika formerna.

Vi hafva indelat dem i två större grupper allt efter som de äro i allmänhet hänvisande eller speciellt blott till sidan hänvisande. Hvardera af dessa hufvudgrupper med deras parallelt löpande former hafva så indelats i deklinabla och indeklinabla med deras respektive underafdelningar.

I. Generellt demonstrativa.

A. Deklinabla.

För animalia.

1. *a. Nui* (dual *nukin*, plur. *noko*), denne här (grek. ὁδε).
β. Uni (dual *unkin*, plur. *onko*), 1) denne (ὁὐτος), 2) han, ss. pers. pron.
γ. Huni (*hunkin*, *honko*), han där (längre bort; grek. ἐκεῖνος).
2. *a. Ni* (*nikin*, *neko*), just denne här, αὐτός (ὁδεγε).
β. Ini (*inkin*, *enko*), just han, ille ipse (ὁὐτόςγε).
γ. Hini (*hinkin*, *henko*), just han där (längre bort; ἐκεῖ-
νόςγε).
3. [Former motsvarande *a* och *β* i föregående grupper saknas, se nedan!].
γ. Hani, *hāi* (*hankin*, *hanko*), han där längst borta.

För inanima.

1. *a. Noa* (*noakin*, *noako*), denna, detta här (= *nui*).
β. Ona (*onakin*, *onako*), denna, det (= *uni*).
γ. Hona (*honakin*, *honako*), den, det där borta (= *huni*).
2. *a. Niā* (*niākin*, *niāko*), just den, det här (= *ni*).
β. Inā (*inākin*, *ināko*), just det (= *ini*).
γ. Hina (*hinākin*, *hināko*), just det där (= *hini*).
3. —
—
γ. Hana (*hanakin*, *hanako*), den, det där längst borta (= *hani*).

Innan vi gå vidare, vilja vi stanna något vid ofvan anförda pronominalformer. Vi skola i det följande finna, att de principer, efter hvilka de äro byggda, bilda så att säga ett genomgående system med förunderlig symmetri och regelbundenhet.

Om vi betrakta ofvanstående pronom.-former, finna vi, att de bilda 3 grupper, den 1^{sta} med *o* (*u*) såsom karaktäristisk stamvokal, den 2^{dra} med *e* (*i*), den 3^{dje} med *a* (*a*). Inom hvar af dessa grupper, utom den sista, som af rationella grunder är

defektiv, finna vi tre former: den 1^{sta} börjande med demonstrativroten *n* och hänvisande till den närmast varande (*nui*, *ni* etc.); den 2^{dra} börjande med den karaktäristiska stamvokalen och hänvisande till den nära varande (*uni*, *ona*, *ini*, *ina*); den 3^{dje} med *h* präfigeradt den 2^{dra} gruppens former och hänvisande till den längre eller längst bort varande (*huni*, *hini*, *hani* etc.).

Skilnaden mellan den 1^{sta} och 2^{dra} gruppen (*nui*, *uni*, *huni* och *ni*, *ini*, *hini* med motsvarande former för inanima) är, att den senare uttrycker identitet («just»); i öfrigt äro de fullständigt identiska inbördes. Den 3^{dje} gruppen (*hani*, *hāi*, *hana*) med sitt karaktäristiska *a* (*a*) hänvisar till sin grundbetydelse till den längst bort varande, och följaktligen måste de former däraf fattas, hvilka genom själfva sin byggnad — i likhet med *nui*, *ni* — skulle hänvisa på något nära varande.¹⁾

Hvad slutligen angår den genomgående skilnaden i formerna för animalia och inanima, så ligger den, såsom vi sett, i slutvokalen, som för de förra är *-i*, för de senare *-a*. Om detta *i* och *a* hafva vi ofvan (under adjektivet) redan anmärkt, att de synbarligen äro pronominalrötter, den förra för animalia, den senare för inanima. Såsom vi af skämat sett, bibehålles *a* genomgående i dual och plur. (*noakin*, *noako* etc.), under det att *i* regelbundet bortfaller (*nukin*, *noko* etc.). Jämför härmed hvad som under adjektivet påpekats, at vid dess substantivering «inanimat-märket» (*-ak'*) kvarstår i dual och plur., under det at «animal-märket» (*-ic'*) alltid bortfaller.

B. Indeklinabla.²⁾

1) Enkla former.

a) refererande sig till synsinnet (alla för inanima):

1. a) One (onekin, *-ko*), den, det (du ser) där, motsv. *uni*.
- β) Hone (honekin, *-ko*), den, det (du ser) där borta, motsv. *huni*.

¹⁾ Ett *qni* finnes, som dock är oböjligt; det uttrycker förundran.

²⁾ De äro indeklinabla med afseende på casus, icke med afseende på numerus.

2. *a) Ene* (*enekin, -ko*), just den, det (du ser) där, motsv. *ini*.
β) Hene (*henekin, -ko*), just den, det (du ser) där borta,
 motsv. *hini*.
3. *a) Ane* (*anekin, -ko*), den, det (du ser) där längre bort,
 motsv. *ani*.
*β) { Hane (hanekin, -ko), } den, det (du ser) där längst borta,
 { Hæe (hæekin, -ko), } motsv. hani och hâi.*
- b) refererande sig till hörseln:
1. *a) Ote* (*otekin, -ko*), den, det (du hör) där.
β) Hote (*hotekin, -ko*), den, det (du hör) där längre bort.
2. *a) Ete* (*etekin, -ko*), just den, det (du hör) där.
β) Hete (*hetekin, -ko*), just den, det (du hör) där längre bort.
3. *a) Ate* (*atekin, -ko*), den, det (du hör) där långt borta.
β) Hate (*hatekin, -ko*), den, det (du hör) där längst borta.

2) Intensivformer.

För animalia.

1. *Nuk'ui* (dual och plur. fattas), intensivform af *ni*, denne här (*óðí*).
2. *Nik'i* (dual och plur. fattas), intensivform till *ni*, just denne här (*αὐτόσγε*).

För inanima.

1. *Nõk'õe* (*nõk'õekin, -ko*), intensivform till *noa*, *τοῦτί*.
2. *Nëk'ë* (*nëk'ëkin, -ko*), intensivform til *niä*, just denna, detta här (*τοῦτι αὐτό*).

Formerna *ote*, *hote* o. s. v. kunna i dual och plur. hänföras äfven till animalia, formerna *one*, *hone* o. s. v. blott til inanima. Af båda dessa grupper finnas förstärkta former bildade genom tillfogande af *anec'* (för inanima); den senare af dem (*ote*, *hote* o. s. v.) kan dessutom förstärkas med *anic'* (alltid om animalia), således *one anec'*, *ote anic'* o. s. v. Denna förstärkning är bildad af pron. roten *an* och det ofvannämnda *-ic'* för animalia, *-ec'* för inanima. Att *i* för animalia motsvaras af *e* för inanima, derpå hafva vi exempel uti *ni*, *ne*, *in*, *en*, *nik'i*, *nëk'ë*.

Intensivformerna äro bildade af de enkla genom ett slags inre förstärkning analog med den vi redan funnit hos vissa

distributiva räkneord (*ek'ae*, *ik'ral*, *ak're*) och nedan skola återfinna under verbet (såsom *ak'gu* af *agu*, *ik'di* af *idi* o. s. v.). Sålunda är *nuk'ui* bildadt af *nui*, *nik'i* af *ni*; grundformen till *nōk'ōe*, *nō*, förekommer numera blott i sammansättningar (såsom *nō-parom*, på denna sidan), likaså grundformen till *nēk'ē*, *nē* (t. ex. *nē-parom*, just på denna siden, *nē-betar*, nu för tiden); den senare är ock adverb = latinets *en*, *ecce*!

I de indeklinabla, enkla formerna återfinna vi de ursprungliga stamvokalerna *o*, *e*, *a*, hvilka tilsammans med den demonstrativa roten *n* bilda de demonstr. grundformerna: *nō*, *on*, *nē*, *en*, (*na*), *an*, af hvilka, under invärkan af omljudslagarne, blifvit *no* [i *noa*, *noko* o. s. v.], *nu* [i *nui*, *nukin* o. s. v.], *on* [*ona*, *onko*], *un* [*uni*, *unkin*], *ne* [*nenka*, *neko*], *ni* [*nik'i*, *nikin*] *en* [*enka*, *enko*], *in* [*ini*, *inkin*], *an* [*ani*, *anic'*].

De respektive formernas betydelse har vid hvar och en i korthet angifvits. De deklinabla böjas såsom nominet. Af de indeklinabla enkla hänför sig en grupp uteslutande, såsom redan nämnts, till det med synen förnumna, den andra åter uteslutande till det med hörseln förnumna. T. ex. *Atodō okasec'*, *ban' nel'namet'a?* Hvaråt (ligger) byn, jag ser den icke? *Hane anec'*; *hanekin barea orak' nelok'kana!* Se där borta (är) den, där borta synas två hus! *Kul gajarre-ye boloena, okayenae?* Tigern trängde in i snåren, hvar blef den af? *Ote anic'*, (hör) där (är) han! *Otekin gidra-kin rak'et'a!* (Hör) där de båda barnen skrika!

Om *one* med stöd af ett annat demonstrativt eller ett personligt pronomen ersättande ett relativ-pronomen (såsom hebräiskans אשר) se nedan!

Vi komma nu till en annan grupp af demonstrativa, sidordnad med hela den ofvan behandlade och med den samma fullständigt likformigt bildad, alltigenom karakteriserad genom sitt aspirerade demonstrativmärke (*nh*) och till betydelsen hänvisande til någon eller något på sidan om den talande eller tilltalade befintligt, hvarför vi benämmt den

II. Till sidan hänvisande («lateralt» demonstrativa) pronomina.

Af dem förekomma följande former:

a) Deklinabla.

För animalia.

1. *Nhui* (*nhukin*, *nhoko*), denne här vid sidan, motsv. *nui*.
2. *Nhi* (*nhikin*, *nheko*), just denne vid sidan här, motsvarande *ni*.
3. *Nhāi* (*nhakin*, *nhako*), den där borta åt sidan till, motsv. *hāi*.

För inanima.

1. *Nhoa* (*nhoakin*, *nhoako*), denna, detta vid sidan, motsv. *noa*.
2. *Nhia* (*nhakin*, *nhako*), just detta vid sidan här, motsv. *nia*.
3. *Nha* (*nhakin*, *nhako*), den, det där borta åt sidan till, motsv. *hana*.

b) Indeklinabla.

1. *Nhuk'ui*, denne här (*ódti*) vid sidan, motsv. *nuk'ui*.
2. *Nhik'i*, just denne här vid sidan, motsv. *nik'i*.
3. *Nhak'ai*, han (hon) där borta, åt sidan till (utan motsv. oaspirerad form).

1. *Nhōk'ōe*, detta här vid sidan, motsv. *nōk'ōe*.
2. *Nhēk'ē*, just detta vid sidan, motsv. *nēk'ē*.
3. *Nhāk'āe*, den, det där borta åt sidan till (utan motsv. oaspirerad form).

Vi öfvergå nu till de demonstrativa adverbena och af dem bildade demonstrativa pronomina.

I. Demonstrativa Adverb.

a) uttryckande hvila.

a) i allmänhet (generellt) hänvisande:

- I, 1. *Nōnde*, här (*τῆδε*).
2. *Ōnde*, där (*ταύτη*).
3. *Hōnde*, där, längre bort (*ἐκεῖ*).

- I, 1. *Nōdere*, inom denna plats, hoc loco.
2. *Ōdere*, eo loco.
3. *Hōdere*, illo loco.

II, 1. <i>Nēde</i> , just här. 2. <i>Ede</i> , just där. 3. <i>Hēde</i> , just där, längre bort. III. <i>Hande</i> , längst där borta.	II, 1. <i>Nēdere</i> , hoc ipso loco. 2. <i>Endere</i> , eo ipso loco. 3. <i>Hēdere</i> , illo ipso loco. III. <i>Handere</i> , (inom området) längst där borta.

β) till sidan hänvisande.

I. <i>Nhōde</i> , här vid sidan. II. <i>Nhēde</i> , just här vid sidan. III. <i>Nhande</i> , där borta (åt sidan till).	I. <i>Nhōdere</i> , (inom platsen) här vid sidan. II. <i>Nhēdere</i> , just (på området) här åt sidan till. III. <i>Nhandere</i> , (inom området) där borta (åt sidan till).

b) uttryckande riktning:

a) i allmänhet hänvisande.

Enkla.	Utvidgade.
I, 1. <i>Note</i> , hit (latin huc). 2. <i>Ontē</i> , dit (ἐνταῦθα). 3. <i>Hontē</i> , dit bort (ἐξεῖσε). II, 1. <i>Netē</i> , just hit. 2. <i>Entē</i> , just dit. 3. <i>Hentē</i> , just dit bort. III. <i>Hantē</i> , dit längst bort.	I, 1. <i>Notete</i> , i riktning hit, hit åt. 2. <i>Ontete</i> , dit åt. 3. <i>Hontete</i> , dit bort åt. II, 1. <i>Netete</i> , just hit åt. 2. <i>Entete</i> , just dit åt. 3. <i>Hentete</i> , just dit bort åt. III. <i>Hantete</i> , längst bort dit åt.

β) åt sidan hänvisande.

I. <i>Nhote</i> , hit, åt sidan. II. <i>Nhete</i> , just hit o. s. v. III. <i>Nhate</i> , dit bort o. s. v.	I. <i>Nhotete</i> , hit åt, åt sidan till. II. <i>Nhetete</i> , just hit åt, o. s. v. III. <i>Nhate</i> , dit bort o. s. v.

c) uttryckande hvila inom ett område i en viss riktning.

I allmänhet hänvisande.

- I, 1. *Notere* (egl. inom hitåt),
här på platsen (i denna
riktning).
2. *Ontere*, där på platsen.
3. *Hontere*, där borta.
II, 1. *Netere*, just här (inom
hithörande område).
2. *Entere*, just där (i rikt-
ning dit åt).
3. *Hentere*, just där borta
(i den riktningen).
III. *Hantere*, där längst borta.

Åt sidan hänvisande.

- I. *Nhotere*, här, åt sidan till.
II. *Nhetere*, just här (på om-
rådet), åt sidan till.
III. *Nhatere*, där längst bort,
åt sidan till.

d) uttryckande kvalitet.

Enkla.

- I, 1. *Nonka*, så här (sic).
2. *Onka*, så där.
3. *Honka*, så där (illo
modo).
II, 1. *Nenka*, just så här.
2. *Enka*, just så där.
3. *Henka*, just så där (illo
ipso modo).
III. *Hanka*, så (som längst) där
(borta).

Sammansatta.

- I, 1. *Nonkaleka*, på detta sätt.
2. *Onkaleka*, på det sättet.
3. *Honkaleka*, på det där
sättet.
II, 1. *Nenkaleka*, just på detta
sätt.
2. *Enkaleka*, just på det
sättet.
3. *Henkaleka*, just på det
där sättet.
III. *Hankaleka*, på det här sättet
som längst där borta.

Motsvarande åt sidan hänvisande äro:

Nhonka, *nhenka*, *nhanka*; *nhonkaleka*, *nhenkaleka*, *nhankaleka*.
Dessa senares betydelse framgår af ofvanstående.

e) uttryckande kvantitet.

Enkla.	Sammansatta.
I, 1. <i>Nun</i> , så här mycket.	I, 1. <i>Nunak'</i> = <i>nun</i> ¹⁾ .
2. <i>Un</i> , så där mycket.	2. <i>Unak'</i> = <i>un</i> .
II, 1. <i>Nin</i> , just så här mycket.	II, 1. <i>Ninak'</i> = <i>nin</i> .
2. <i>In</i> , just så där mycket.	2. <i>Inak'</i> = <i>in</i> .

Motsvarande åt sidan hänvisande äro:

Nhun, *nhin*, *nhan*; *nhunak'*, *nhinak'*, *nhanak'*,
hvilkas betydelse framgår af de respektive enklas.

Se vi på ofvanstående skematiska öfversikt och fästa oss först vid grupp a, lokala adverb, uttryckande hvila (*nondē*, *ondē* o. s. v.), så finna vi de enkla formerna bildade af den pronominala stammen och suffixet *-dē*, som synes vara ett ursprungl. substantiv med betydelsen plats, möjligen det samma som under formen *di* förekommer i vissa Ortsnamn, såsom *Buru-di* (af *buru*, bärg), *Maredi* (af *mare*, gammal). Det senare *n* i *nōn-*, *nēn-* är uppkommet genom analogibildning.

Skilnaden mellan de enkla och sammansatta formerna (*nōndere*, *ōndere* o. s. v.) i betydelsen är, att de senare innebära mera begränsning och återtryck.

Gruppen b, som angifver riktning (*notē*, *ontē* o. s. v.), är, såsom vi se, bildad af pronom.-stammen och suffixet *-tē*, som vi känna från substantivet såsom angifvande riktning. Dess sammansatta former (*notete* o. s. v.), i hvilka suffixet är fördubbladt, betona starkare betydelsen af riktning: hit åt till. Man brukar ock (oftare) *notē-sec'*, *ontē-sec'* o. s. v. med mera eftertryck än de enkla formerna (om suffixet *sec'* se ofvan under substantivet s. 156 f.!).

Gruppen c, bildad af gruppen b's enkla former genom tillägg af suffixet *-re* (*notere*, *ontere* o. s. v.), får således betydelsen

¹⁾ Mellan de enkla och sammansatta kvantitativa adverbena finnes ingen skilnad i betydelsen, men väl i användningen, härom se nedan!

af hvila i riktning af d. v. s. inom ett visst område, följaktligen med vidare begränsning än de ofvan anförda lokaladverben *nonde*, *nondere*.

Gruppen d, kvalitativa adverb (*nonka*, *onka* o. s. v.), äro bildade af pronom.-stammen och en ur språket utgången substantivstam *ka*, som vi skola återfinna vid verbalbildningen. Dess sammansatta former, bildade af de enkla genom tillfogadt *leka*, sätt (*nonkaleka* o. s. v.), äro blott förstärkningar af de enkla och brukas omväxlande med dem.

Gruppen e, kvantitativa adverb, hafva ock, såsom vi sett, dubbla former (*nun*, *un*, *in* — *nunak'*, *unak'*, *inak'*). De enkla brukas förenade med adjektiv och adverb, de sammansatta blott själfständigt, såsom bestämning til predikatet. Dessas *-ak'* är ett (på grund af föregående *u* och *i* omljudadt) *-ak'*, det samma som vi ofvan sett substantivera (själfständiggöra) adjektivet. T. ex. *Nun maran' hor*, en så stor man. *Nunak'-in' kamiakat'a*, så mycket har jag gjort.

Af alla dessa adverb kunna bildas adverbiala pronomina genom att till adverbformen föga pronom.-roten *n*, således af *nonde nonden*, af *nonka nonkan* o. s. v. Dessa pronomina äro alla adjektiviska och substantiveras på samma sätt som adjektivet (genom vidfogadt *-ic'*, *-kin*, *-ko* för animalia, *-ak'*, *-ak'kin*, *-ak'ko* för inanima). Ex. *Nonkan orak'*, ett sådant här hus. *Onkanak'*, sådant («solch etwas»). *Onkanic'*, «solch einer». *Notetenkohō hantetenkohō-n' hohaguakat'koa*, «sowohl die hiesigen als die dortigen habe ich herbeigerufen».

Relativa Pronomina.

Santal-språket har egentligen inga relativ-pronomina. Vi hafva ofvan nämnt, att demonstrativ-pronominet *one* stundom kan ersätta det relativa pronom. på samma sätt som וְאֵלֶּיךָ ; det fordrar fyllnad eller stöd af ett följande demonstrativt eller personligt pronom. och har alldeles icke förlorat sin demonstra-

tiva karaktär. Det är egentligen genom finitmärkets (*a*) utelämnande i predikatet som satsens relativa karaktär angifves, hvadan vi först i sammanhang med verbet kunna redogöra för språkets väg at angifva relationsförhållande.

Allmänna relativ-pronomen (quisquis, quicumque) återgifvas genom indefinita pronomen *jahāe*, *jahānak'* (anybody, anything) vare sig enkla eller sammansatta med de interrogativa *okoe*, *okaṭa* (*jahāe-okoe*, *jahā-okaṭa*); om predikatets modus i dylika satser se nedan!

Interrogativa Pronomen.

För animalia.

1. *Okoe*, hvem? Quis?
2. *Čele*, hvad för en? Qui?

För inanima.

1. *Oka*, *okaṭa* (*okaṭak'*), hvilket, hvilketdera? (which?)
2. *Čet'*? Hvad? (what?)

Oka är adjektivisk, *okaṭak'* substantivisk; de öfriga brukas såväl adjektiviskt som substantiviskt.

Ex. *Okoe-ye heč'akana?* Hvem har kommit? *Belbuniren man'jhi*, höfdingen i Belbuni. *Čele hoṛ kanae unilḡ?* Hvad slags man (qui vir) är han? *Oka hoṛte-n' čalak'a?* Hvilken väg skall jag gå? *Amak' puthi okaṭak'?* Hvilkendera (uter) är din bok? *Čet' puthi?* Hvad för en bok? *Čet'-em menet'a?* hvad säger du?

De interrogativa adverbena äro:

2. För tid: *Tis*, när? (om dag eller tid i allmänhet), förstärkt: *tisre*.
Tin, när, hvad tid på dagen? Förstärkt: *tinre*.
1. För rum: *Okare*, *okaṭhen?* Hvarest? På hvad plats?
Okate, hvarthän?
okakhon, hvarifrån?
3. För sätt: *Cet'leka*, *čet'lekate*, på hvad sätt, huru?
Okaleka, *okalekate*, på hvilketdera sättet?

Genom att till dessa modala adverb, *ćet'leka*, *okaleka* foga pronom. roten *n* fås adverbiala pronomina *ćet'lekan*, hurudan? *okalekan*, på hvilketdera sätt beskaffad? De äro båda adjektiviska jämför ofvan *onkan*, *nonkan* o. s. v.).

Indefinita Pronomina och Pronominalia.

För animalia.

1. *Jahāe*, *a*) någon (anybody),
β) (relativt) enhvar som (si quis, quicumque).
Jahāe okoe, (relativt) quicumque.

2. *Ćelećoñ*, }
Okoećoñ, } nescio quis.

3. *Adom* (substant. och adjekt.) somliga; förstärkt: *adom adom*.

4. *Okoe okoe*, somliga, en del (subst. och adjekt.)

5. *Etak'* (adjekt.) en annan, ett annat; subst. *etagic'*, *etagak'*; pl. *etak'ko*, *etagak'ko*, andra, de andra.

6. *Ađi* (*uđi*), mycken, mycket, många (adjekt. och adverb).

7. *Tin uđi*, några, nonnulli.

8. *Ar*, *arko*, flere (*ar* = latin. et, etiam).

Partikeln *ćoñ*, som fogad till de interrogative *ćele*, *okoe*, *ćet'* gör dem till indefinita, motsvarar i sin betydelse för öfrigt närmast grek. *ἄρα*; dess *n* bortfaller (såsom i negationen *ban*) framför pronom.-suffixen. Således: *Ćelećo-ko hec'akana*, några (nescio qui) hafva kommit. *Ćet'ćo-e menet'a*, nescio quid dicit.

Verbet.

Santalverbet har, likasom det grekiska, 3 genera: aktivt, passivt och medialt, det senare med reflexiv och intransitiv betydelse. Vidare har det reciprokala form för båda aktivt och passivt samt, utom hufvudformen, fyra (genom redupli-

kation eller postposition utbildade) biformer, som vi på skämat benämnt konjugationer (i analogi med arabiskans). Af såväl hufvudformen som den reciprokala och biformerna finnes en «kausativ-form» (delvis motsvarande arab. ^{أَفْعَل}) dels med direkt (ackusativ-)objekt i betydelsen bringa att, dels med indirekt (dativ-)objekt i betydelsen tillåta. Parallält med hufvudformen löper en form som Skrefsrud kallat den «reservativa»¹⁾, för hvilkens speciella användning och betydelse vi nedan få redogöra.

Af tempora har santal verbet: a) för tillkommande tid: ett; b) för närvarande tid: två, allt eftersom tidsmomentet är fixerad till närvarande tidsområde eller till närvarande stund; c) för förfluten tid: α) för ofullbordad handling: två, allt eftersom handlingens fortgående är fixerad till ett tidsområde eller blott till ett moment i det förflutna; β) för fullbordad handling: sex tempora, respektive angifvande handlingen såsom: 1) helt enkelt fullbordad (grek. aorist), 2) fullbordad och upphäfd (i vissa fall motsv. vårt plusquamperf.), 3) fullbordad och kvarstående till sitt resultat (perf.), 4) fullbordad före en annan handling i förfluten tid (plusquamperf.), 5) fullbordad och till sitt resultat upphäfd före en annan handling i förfluten tid, 6) fiktivt fullbordad.

Af modi har santali 1) ett finit, 2) ett infinit, som snarare utgör en hel modusgrupp för sig, 3) ett «konditionalt», också det utgörande en grupp med flere utgreningar, 4) ett «optativ».

Då vi nu gå att gifva en kortfattad redogörelse för santal-verbet, vilja vi af praktiska skäl börja med «**konjugationerna**», därvid hänvisande till vidfogade skämatiska öfversikt A, där vi för öfverskådlighets skull upptagit hufvudformen såsom 1^{sta} konjugation.

¹⁾ Benämningen är ej tillfredsställande, men har dock här bibehållits i brist på en fullt korrekt.

A. Öfversikt af Santalverbets Konjugationer.

Reciprokal-form.			Hufvud-form.			Konjugation.				
Indirekt Medium.	Passiv & Direkt Medium.	Aktiv.	Indirekt Medium.	Passiv & Direkt Medium.	Aktiv.	1 ^{sta}	2 ^{dra}	3 ^{de}	4 ^{de}	5 ^{te}
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapal</i>	<i>dal-joni</i>	<i>dal-óké</i>	<i>dal</i>	Konjugation.	Konjugation.	Konjugation.	Konjugation.	Konjugation.
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapal-oéo</i>	<i>dal-oéo-joni</i>	<i>dal-óké</i>	<i>dal-oéo</i>		<i>dal-dal</i>	<i>dal-óké</i>	<i>dal-akae-tahen</i>	<i>dal-lagit</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapal-dapal</i>	<i>dal-dal-joni</i>	<i>dal-dal-óké</i>	<i>dal-dal</i>		<i>dal-dal-oéo</i>	<i>dal-og-óké</i>	<i>dal-oéo-akae-tahen</i>	<i>dal-oéo-lagit</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapal-dapal-oéo</i>	<i>dal-dal-oéo-joni</i>	<i>dal-dal-óké-joni</i>	<i>dal-akae-tahen</i>		<i>dal-akae-tahen</i>	<i>dal-akae-tahen</i>	<i>dal-akae-tahen</i>	<i>dal-akae-tahen</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapal-dapal-oéké</i>	<i>dapal-dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-dapal-óké-joni</i>	<i>dal-akan-tahen</i>		<i>dal-akan-tahen</i>	<i>dal-og-óké</i>	<i>dal-oéo-akan-tahen</i>	<i>dal-óké-lagit</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapapal-óké</i>	<i>dapapal-óké-joni</i>	<i>dapapal-óké-joni</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>		<i>dal-akawan-tahen</i>	<i>dapapal-óké</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>		<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>		<i>dal-akawan-tahen</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>		<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>		<i>dal-akawan-tahen</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>		<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>		<i>dal-akawan-tahen</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>		<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>		<i>dal-akawan-tahen</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>	<i>dal-akawan-tahen</i>
<i>dapal-oéo-joni</i>	<i>dapal-óké</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dapapal-oéké-joni</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>		<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>	<i>dapapal-oéké</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>	<i>dal-oéo-akawan-tahen</i>

1) Inom hvarje rubrik är på nedre raden anförd den s. k. kausativ-formen.

Verbets grundform är substantivum verbale, som framställer verbalstammen ren och utvidgad; t. ex. *dal* «(das) schlagen», *jom* «(das) essen». Af denna grundform bildas verbets **hufvudform**, 1^{sta} konjugationen, så att till verbalstammen fogas respektive tempus-karaktär, pronominal-infix, genus- och finit-märke samt pronom-suffix. T. ex. *nel-ke'-ko-a-pe* (I sågen dem, eller: sågen I dem?), där *nel* är verbalstammen, *ke'* tempus-karaktär, *ko* pron.-infix (objekt), *a* «finit-märke» (som angifver formen ss. tillhörande finit modus) och *pe* pron.-suffix (subjekt); *nel-ok'-kan-a-ko* (de synas eller visa sig), där *ok'* är passiv-märke, *kan* tempuskaraktär, *a* finit-märke och *ko* pron.-suffix.

Likasom, hvad formen angår, denna konjugation är den enklaste, enär den bygger på den utvidgade stammen, så framställer den ock verbet i sin ursprungliga grundbetydelse (utan bibetydelse af intensitet eller dylikt).

2^{dra} konjugationen bildas genom fullständig fördubbling af verbalstammen, således *dal-dal*, *nam-nam*, och anger, hvad betydelsen angår, iteration, intensitet eller extensitet (motsvarar således arab. *فَعَّلَ*). Tempuskaraktär, eller, där sådan saknas, pronom.-infix, eller finit-märket fogas direkt till den fördubblade verbalstammen. Ex. *Dal-dal-ke'-ko-a-e*, han slog dem upprepadt eller intensivt. *Bicar-bicarte-ko anga-ke't'a* (egl. under oafbrutet rätts-skipande «dagade» de; *angaet'ae*, han «dagar» = det dagas) de skipade rätt hela natten (intill dagningen). *Tikin ako-akoak' atosec'-ko calak'a sendra-sendrate*, vid middagstid draga de under fortsatt jagt (extensivt) hvar till sin by. — I den s. k. reservativ formen har denna konjugations aoristtempus betydelsen af resultatlöst sträfvande, försök. T. ex. *Sap'sap'kadeah*, *ban sap'dareadea*, jag (grep och grep) sökte åter och åter att gripa honom, jag kunde icke (gripa honom).

Kausativ-formen till dessa båda konjugationer bildas genom att *oó* lägges till verbalstammen (i I konjug. den enkla, i II konjug. den reduplicerade), hvarpå tempuskaraktär, pronom.-infix o. s. v. tillfogas, såsom i de enkla formerna. T. ex. *Agu-*

oóo-ke'-*ko-a-e*, han lät hämta dem (he caused them to be brought). *Nur-oóo-ke'd-e-a-ko*, de kommo honom att falla, bragte honom på fall. *Bae sor-oóo-an-kana* (m. indirekt objekt) han låter mig ej komma när. *Óopot-oóo-ena-e* (medium) han lät sig förnedras. *Nam-ńam-oóo-ke'd-in-a-e*, han kom mig att söka (och söka) upprepade gånger.

3^{dje} konjugationen bildas af grundformen genom verbalstammens yttre eller inre förstärkning. Den förra består däri, att stammens två begynnelsebokstäfver upprepas framför stammen (reduplikation såsom i det grekiska verbet); den senare däri, att halfkonsonanten *k'* inskjutas efter 1^{sta} stavvokalen. I regeln antages det 1^{sta} slaget af förstärkning utaf konsonant-begynnande verb¹⁾; den senare af vokal-begynnande alltid, stundom äfven af konsonant-begynnande. Ex. *Nńam* af *ńam*, *ńeńel* af *ńel*, *ak'gu* af *agu*, *ik'di* af *idi*, *hik'ric'* af *hiric'*, *bek'nao* af *benao* o. s. v.

Vi se, att den inre förstärkningen med *k'* är fullständig analog med den vi ofvan funnit dels i vissa kardinaltal (*ek'ae*, *ik'ral*, *ak're*), dels i vissa demonstrativa pronomina (*muk'ui*, *nik'i* o. s. v.).

Såsom denna konjugation till själfva sin yttre form är en förstärkning af den 1^{sta}, så är den det ock till sin inre betydelse: den förstärker, accentuerar verbets begrepp. Därför kan den ock användas omväxlande med den 1^{sta} konj., men innebär alltid i så fall mera kraft och eftertryck än denna. T. ex. *Bań ńeńela*, jag ser ej (= kan ej se, är blind; däremot: *bań ńelá*, jag skall ej se, ehuru jag kan). *Unithendo bań kamia*, *ađi-e dadala*, hos honom skall (vill) jag ej arbeta, han slår så. *ńindare-le kutam dańgrak'a*, *ente deko raj ađi-ko da'k'ndoma*, *bađae ńamlekhān*, oxoffret förrätta vi om natten, ty hindufurstarne

¹⁾ Anmärkas bör, att intet santalord börjar med mera än en konsonant, främmande läneord med två eller flere begynnelse-konsonanter uttalas med inskjutande af hjälpvokal; det engelska *school* t. ex. uttalas sålunda *iskul*. (Se under ordbildningen.)

straffa strängt, om de få veta därom¹⁾ (här kunde ock stått *danđoma*, men med mindre kraft). *Eřak' horren erako bulauket'koa menkhan, maejiuren herelko mamak'a (sedaeredo)*; *menkhan nahāk'do kajakhō banuk'anañ, mamak'hōko bagiket'a*, förförde man annan mans hustru, öfvade hustruns man (i forna dagar) hämneddråp (*mamak'* af *mak'*, hugga); men nu för tiden finnes ingen ordning, äfven hämneddråp har man uppgifvit¹⁾. *Nwutege menak'koa*²⁾ (de äro inbegripna i drickande) de gå på och dricka. *Leñdet' močate hasae jojōmkana, ar onado ĥoro deareye odoket'a; rak'kap'tege menaea, gořa dhartigeye antaoket'a*, masken går på och äter jord med munnen, och den lägger han på sköldpaddans rygg; han går på med att hemta upp (jord) och fyllde så ut hela jorden¹⁾.

Ironiskt kan denna konjugationsform användas, om den handlande skall framställas såsom kommande till korta med hvad han menar sig utföra. Ironiens spets ligger, efter vår uppfattning, däri, att den misslyckade värligheten skarpare-framhålles genom den kraftigare konjugationsformen, som förstärker själfva verbets begrepp. Vi uttrycka oss i dylika fall på ett liknande sätt. T. ex. *Sisikanam, amdō!* Du plöjer (just vackert), du! *Suk'hikanae, unido!* Han bevisar (förträffligt) sin sak, han! — Genom tonen angifves ironien; samma satser kunde i och för sig utsägas om verkliga förhållanden, utan ironiskt innebörd. Vi tro således icke, att i själfva konjugationsformen ligger en konativ betydelse, som synes oss strida emot hela formens karaktär i öfrigt och icke hafva något stöd i ofvannämnda ironiska användning.

¹⁾ Exemplet är taget ur «Hapramkoreak' katha» (Santalernas traditioner), nedskrifna af L. O. Skrefsrud efter muntlig diktamen af Kolean (en gammal santal-vis).

²⁾ *Menak'* motsvarar det tyska «es giebt» och konstrueras med akkusativ-infix af pronom. Således: *menak'koa*, «es giebt sie», *menak'bona*, «es giebt uns», wir sind. I stället för *menak'ina*, *menak'ea* brukas *menaina*, *menaea*, så ock *menama* för och jämte *menak'mea*.

Af denna konjugations form bildas sådana nomina appellativa, som angifva en persons yrke, sysselsättning. T. ex. *raranic'* (af *ran*, medicin; såsom verb: gifva, applicera medicin), läkare; *bek'naoic'* eller *bebenaoc'* (af *benao*, förfärdiga) motsvarar vårt «makare»; *sik'rjauic'* eller *sisirjauic'* (af *sirjau*, bereda, skapa af immateriellt stoff), skapare; *ak'ńjomko*, åhörarne o. s. v. Dessa substantiv bildas, såsom vi se, i analogi med de substantiverade adjektiven och pronomina; deras stam (*bek'nao*, *ak'ńjom* o. s. v.) är således att anse ss. ett aktivt particip, under det att motsvarande form af 1^{sta} konjug. är passiv (*benao*, förfärdigad o. s. v.).

I direkt medium och passiv är det icke verbalstammen utan medial- eller passiv-märket som får den för konjugationen karaktäristiska förstärkningen, t. ex. *dal-ogok'* (pass. eller med. till *dadal*); passiv-märket *ok'* har reduplicerats och dess första *k'* framför vokalen *o* öfvergått till *g*. I kausativformen (som af denna konjugation förekommer blott i aktiv) förstärkes på samma sätt kausativ-märket, ej verbalstammen, t. ex. *dal-ok'éo*, som dock mycket sällan förekommer.

4de konjugationen, som uttrycker vidhållande, fortvaro (kontinuitet) i den genom verbet uttryckta handlingen eller tillståndet, bildas af grundformen genom tillägg i aktiv af *aka-tahen*, i passiv och direkt medium af *akan-tahen*. Detta *tahen* är ett hjälpverb, som betyder förblifva (bleiben), vara, och som vi skola återfinna vid tempus-bildningen; *aka* är möjligen af samma rot *ka*, som vi ofvan lärt känna i de pronominala adverbia *nonka*, *onka* o. s. v. och som angifver sätt. Till detta *aka* fogas såsom bindevokal i aktiv med direkt objekt *e* (*akae*), i aktiv med indirekt objekt samt i indirekt medium *o*, som dock framför följande *a* öfvergår till halffkonsonanten *w*.

Ex. *Jagoar-akae tahen-pe* (egl. förblifven på vakande-vis) varen vakande! *Índo cékate ebhen-akan-ín tahena goťa níndare*, *joto hor berhaete-ko japit'-akae tahenre!* Huru skall jag vaka hela natten, då alla rundt omkring (mig) sofva! [Obs. *japit'*,

som egentl. betyder blunda, tillsluta ögonen, är i santali alltid aktivt.] *Ran-akawae takenme*, gif honom alltfört läkemedel. *Mit' ghon̄ta gan serma-e bēnget'-akawak' tahēkana*, ungefär en timme stod han och betraktade himmelen (*bēnget'* med indirekt, inanimat [*ak'*] objekt).

Denna konjugation förekommer blott i presens och imperfekt: det är blott hjälpverbet, som i sistnämnda tempus förändras till *tahēkana* (se sista exemplet ofvan!)

Kausativformen till denna konjugation bildas genom *oóo* lagdt till verbalstammen; den förekommer blott i passiv; t. ex. *Unido-e sap'-oóo-akan tahena*, han låter sig fortfarande hållas fast (gripen).

5te konjugationen, som till betydelsen motsvarar latinets form på -urus och grekiskans *μῆλλειν* med infinit. futur., bildas genom *lagit'* lagd omedelbart till verbalstammen eller til pronom.-infixet, då sådant förekommer. Om *lagit'* se ofvan under substantivet; ofta fogas denna partikel till infinitiv (substantivum verbale) för att uttrycka afsikt, och denna betydelse ligger till grund för dess användning här. T. ex. *Calak'-lagit'-ko*, egl. de (äro) till att gå, de ämna gå. *Calak'-lagidok'-kanako*, de stå nu i beredskap att gå. *Gujuk'-lagidok'-kan tahēkanae*, han var i begrepp att gö. [Obs.! *t'* i *lagit'* är försvagadt till *d* framför intransitivmärkets *o*].

Af denna konjugation förekommer utom det allmänna presens, som saknar tempus-karaktär (se ofvan exempl. 1), speciellt presens med tempus-karaktären *kan* och imperfekt med tempus-karaktären *kan-tahēkan*.

Kausativformens *oóo* lägges omedelbart till stammen; t. ex. *sen-oóo-ae-lagit'-in*, jag ämnar låta honom gå.

Den reciprokala formen karakteriseras af att *p* + verbets stamvokal (i tvåstafviga verb den förra, undantagsvis den senare stafvelsens vokal) inskjutes efter (1^{sta}) stam-

vokalen. Således af *dal dupal*, af *nel nepel*, af *larhai laparhai*; af *arec' aparec'*, af *ika ipika*, af *itut' iputut'*. Formens betydelse är genomgående den af ömsesidighet.

Ex. *Sedaere bin reŋgec' horhō adiko goporoŋkan tahēkana, ar nahāk'hō boge horŋko goporoŋkana: seŋgelko kopoea, cun thamakurko epema, kuđi tamni, taŋga baŋla, nahel aŋgom, hatak' khačlak' emanteak'ko epem-čapalaoa* ¹⁾, i forna dagar plägade äfven icke-fattigt folk att mycket hjälpa hvarandra (*goporoŋkan tahēkana*), också nu för tiden hjälpa bra människor hvarandra: de låna eld af hvarandra (*kopoea*), de bjuda hvarandra (*epema*) «tjun» ²⁾ och tobak, de låna hvarandra spade och hacka, stor och liten yxa, plog och harf, skofvel och korg och annat. — Någon gång kan aktiv-formen beteckna ett ömsesidighetsförhållande åstadkommet genom en tredjes bemedling, t. ex. af *dal dupal*, egl. slå samman, o: öfvertäcka, sålunda: *dupal-ak'me*, täck öfver det (med indirekt, inanim. objekt), där emot i medium *dupal-kana-kin*, de slås (brottas med hvarandra), *dupal-ena-kin*, de slogos.

Kausativ-formen, bildad genom *očo* lagdt omedelbart til reciprok-formens stam, finnes både af aktiv och passiv. T. ex. *Dupal-očo-keť-kin-a-e*, han bragte dem (två) til att slås. *Ŋapam-očo-akīn-ań*, jag skall tillåta dem (två) att mötas (*ńapam*, af *ńam*, finna, finna hvarandra, mötas). *Laparhai-očo-ena-ko*, de bragtes i strid med hvarandra.

Reciprok-formen förekommer af alla konjugationer, för så vidt betydelsen och språkbruket i hvarje särskildt fall det medgifva. T. ex. *Ŋapam-ńapam-ena-kin*, de möttes upprepade gånger. *Seta bogete-kin gepeper-kana* (efter 3^{die} konjug., således reciprokform af *geger* utaf grundformen *ger*, bita), (båda) hundarne bita hvarandra eftertryckligt. *Sapap'akan takenpe, bankhan-pe*

¹⁾ Ur «Santalernas Traditioner» (Hapramkoreak' katha). Alla därur anförda exempel beteckna vi härefter med en asterisk (*).

²⁾ *Cun* är kalk af krossade snäckskal, som blandas med tuggtobak.

apat'a, hållen allt fort fast i hvarandra (reciprokal form efter 4de konjugationsformen af *sap'*, fatta, gripa, äljest förloren i hvarandra (*apat'* af *at'*, förlora). *Ropor-lagidok'kan tahēkanakin*, de (två) stodo i begrepp att ordväxla (börja en ordväxling; *ropor*, af *ror*, tala, tala å ömse sider ∅: emot hvarandra, ordväxla).

Vi hafva i nominalbildningen en med reciprokal-formen fullständigt analog bildning, då af ett appellativ bildas ett kollektiv, t. ex. af *kisār*, (en) rik, *kipsisār*, de rike, af *raj*, konung, *rapaj*, konungarne, af *mañjhi*, höfding, *mapañjhi*, höfdingarne (såsom ett helt). — Stundom tillsättes äfven pluralmärket (pleonastiskt), således: *rapajko*, *mapañjhiiko*. Denna bildning synes således, vid nominet såväl som vid verbet, innebära betydelsen af sammanfattning (-slutning) såväl som flertal (ell. tvåtal).

Vi komma nu till den s. k. **reservativformen**, som karaktäriseras af det ofvannämnda *ka*, hvars *a* dock uppslukas af intransitiv-märkets *o* (således *ka + ok' = kok'*). En form, som vi efter klassiskt språkbruk skulle kalla aorist. I medii med indirekt objekt är ett märkligt undantag med sitt *ken* såsom form- och tempus-märke, enär *e* annars aldrig ingår i tempus-märket hos indirekta medialformer. Regelbundet bildad skulle den emellertid fullständigt sammanfalla med aorist. I passivi och med. med direkt objekt. Ett annat undantag är aorist. II activi med *lak'* såsom tempus-märke; därom mera nedan.

Reservativformen löper jämnsides med hufvudformen äfven genom den reciprokala gruppen. Hvad angår nyanceringen i betydelsen, som denna form angifver, så är den efter vår uppfattning egentligen emphatisk; den gifver kraft, eftertryck och angifver så, att verbets handling utföres med effekt, så att den är gjord, fullbordad därmed. Denna form brukas därför ofta i imperativ för att inlägga större kraft, eftertryck i befallningen. T. ex. *Thirkok'pe*, varen tysta! *Dalkaeme*,

slå till honom! *Silpiñ siñkam*¹⁾, stäng dörren! (Alla dessa imperativer äro således kraftigare än motsvarande af hufvudformen: *thirok'pe*, *dalemē*, *siñmē*!) Betydelsen kommer därför ofta mycket nära det tyska hin: *Gidikat'ae*, «er warf es hin». *Dohokam*, «setze es hin»!

Skrefsrud anser, att i vissa fall åtminstone genom denna form angifves, att den handlande likasom förebehåller sig («reserverar sig»²⁾) det ändliga resultatet af handlingen, t. ex. *sadom-ē kirínkat'koa*, han köpte upp hästar (vare sig för att sedan uppföda dem eller sälja dem).

Innan vi öfvergå till karaktäriseringen af tempora och modi, vilja vi något stanna vid **de pronominala infixen och suffixen**, därvid hänvisande till hvad som redan ofvan nämnts om deras form:

Det pronominala infixet har sin plats omedelbart efter tempuskaraktären, framför verbets finita modus-märke; t. ex. *dal-me-ae*, *dalket'-ko-ae*. Undantag göra 5te konjugationen, där infixet inskjutes omedelbart efter verbalstammen (t. ex. *sap'-mē-lagidok'kanako*, de äro i begrepp at gripa dig), samt alla tempora med sammansatt tempus-märke; infixet inskjutes i dessa mellan tempus-märkets båda led, t. ex. *Kul bhiđi-ye jomed-e-kana* [tempus-märket är *et'-kana*, hvars *t'* öfvergår til *d* framför infixet *e*], tigern håller på at äta fåret.

Vissa tempora hafva skilda former för att uttrycka, huruvida handlingen direkt eller indirekt berör objektet. I detta fall är pron.-infixet för båda formerna detsamma, nämligen det som annars brukas för direkt objekt. T. ex. *Goro-at-me-añ*, jag hjälpte dig. *Nam-keť-me-añ*, jag fann dig. *Hoho-akawat'-ko-añ* (m. dativ objekt), jag har kallat dem. *Nel-akat-*

¹⁾ *e* i *mē* är här elideradt, därom mera nedan!

²⁾ Däraf det namn, som S. gifvit formen.

B. Öfversikt af Santalverbets Tempora.

	Hufvud-form.					Reservativ-form.		
	Aktiv.		Passiv & Direkt Medium.	Indirekt Medium.		Aktiv.	Passiv & Direkt Medium.	Indirekt Medium.
Futur.	Med direkt objekt <i>dal-a</i> ¹⁾ <i>dal-e-a</i>	Med indirekt objekt. <i>dal-ak'-a</i> <i>dal-ae-a</i>	<i>dal-ok'-a</i>	<i>dal-joñ-a</i>	Futur.	<i>dal-kak'-a</i> <i>dal-kae-a</i>	<i>dal-kok'-a</i>	<i>dal-kok'-a</i>
Präsens	<i>dal-et'-a</i> <i>dal-ed-e-a</i> ²⁾	} <i>dal-ak'-kana</i> <i>dal-ae- "</i>	<i>dal-ok'-kana</i>	<i>dal-joñ-kana</i>	Präsens.	<i>dal-kak'-kana</i> <i>dal-kae- "</i>	<i>dal-kok'-kana</i>	<i>dal-kok'-kana</i>
	<i>dal-et'-kana</i> <i>dal-ed-e- "</i>				Imperfekt.	<i>dal-kak'-kan-tahēkana</i> <i>dal-kae- " "</i>	<i>dal-kok'-kan-tahēkana</i>	<i>dal-kok'-kan-tahēkana</i>
Imperfekt	<i>dal-et'-tahēkana</i> <i>dal-ed-e- "</i>	} <i>dal-ak'-kan-tahēkana</i> <i>dal-ae- " "</i>	<i>dal-ok'-kan-tahēkana</i>	<i>dal-joñ-kan-tahēkana</i>	Aorist I.	<i>dal-kat'-a</i> <i>dal-kad-e-a</i>	<i>dal-kan</i>	<i>dal-ken</i>
	<i>dal-et'-kan-tahēkana</i> <i>dal-ed-e- " "</i>				Hypotet. Futur.	<i>dal-kat'-ge</i> <i>dal-kad-e-ge</i>	<i>dal-kan-ge</i>	<i>dal-ken-ge</i>
Aorist I.	<i>dal-ke't'-a</i> <i>dal-ked-e-a</i>	<i>dal-at'-a</i> <i>dal-ad-e-a</i>	<i>dal-en-a</i>	<i>dal-an-a</i>	Perfekt.	<i>dal-akat'-a</i> <i>dal-akad-e-a</i>	<i>dal-akan-a</i>	<i>dal-akawan-a</i>
Hypotet. Futur.	<i>dal-ke't'-ge</i> <i>dal-ked-e-ge</i>	<i>dal-at'-ge</i> <i>dal-ad-e-ge</i>	<i>dal-en-ge</i>	<i>dal-an-ge</i>	Aorist II.	<i>dal-lak'-a</i>	—	—
Aorist II.	<i>dal-le't'-a</i> <i>dal-led-e-a</i>	—	<i>dal-len-a</i>	—	Plusquam-perfekt I.	<i>dal-kat'-tahēkana</i> <i>dal-kad-e- "</i>	—	—
Plusquam-perfekt.	<i>dal-le't'-tahēkana</i> <i>dal-led-e- "</i>	<i>dal-at'-tahēkana</i> <i>dal-ade- "</i>	<i>dal-len-tahēkana</i>	<i>dal-an-tahēkana</i>	Plusquam-perfekt II.	<i>dal-akat'-tahēkana</i> <i>dal-akad-e- "</i>	<i>dal-akan-tahēkana</i>	<i>dal-akawan-tahēkana</i>

¹⁾ Inom hvarje aktivt tempus har på öfre linien anförts den form, som brukas, då objektet är ett inanimium, eller då direkt objekt saknas, däremot på nedre linien formen för animalt objekt.

²⁾ Tempuskaraktärernas *t'* öfvergår till *d* framför vokalbegynnande pronom.-infix (se under ordbildningen!).

ko-an, jag har sett dem. (Däremot: *Goro-am-an*, jag skall hjälpa dig; *sap'-me-ako*, de skola gripa dig; *hoho-ako-an*, jag skall kalla dem o. s. v. med olika infix för direkt och indirekt objekt i tempora, där tempus-märket i båda fall är detsamma. Här om mera nedan!)

Genitiv-infixen inskjutas omedelbart efter objekts-infixen, eller, då dylika saknas, efter tempus-karakteren. Vid sidan af hvarandra kunna sålunda förekomma två infix: ett objekts- och ett genitiv-infix, dock aldrig mera! Ex. *Gidra-n goro-ako-tama*, (egl. «Kindern ich werde den deinigen helfen») jag skall hjälpa dina barn. *Simdo okare-yem namket'-ko-ti-na?* Hvar fann du mina höns. *Thenga-m at'ket'-tae-a?* Förlorade du hans käpp?

Om de suffigerade pronomina är ofvan anmärkt, att de enklitiskt ansluta sig till hvarje närmast föregående ord, och att de, blott då ett sådant saknas, suffigeras sitt eget verb. Då hjälpverbet *kan*, vara, är predikat, suffigeras pronominet dock alltid detta; t. ex. *oka atoren kanam*, från hvilken by är du?

Santalverbets **tempora** äro talrikare än de moderna och klassiska språkens och sammanfalla sålunda naturligtvis icke med dem vara sig till betydelse eller användning. De benämningar därför, som vi i vidfogade skematiska öfversikt gifvit de förra, kunna ju ej vara fullt exakta, såsom vi nedan skola se.

Ofvan hafva vi nämnt, att verbets grundform är substantivum verbale af hufvudformen, såsom *jom* «(das) essen» o. s. v. Af denna grundform bildas de särskilda tempora på följande vis:

I. Genom «finit-märkets» (*a*) tillsättande fås verbets enklaste finita form, som uttrycker det till tiden obestämda, obegränsade och därför nyttjas *a*) om hvad som gäller för alla tider, är allmängiltigt, i likhet med

vårt obestämda präsens. T. ex. *Manoado noa dhartite-ko hijuk'a, okasec'khon, onado babon badaea; thora din-ko tahena, khange ar-ko uc'arok'a, okasec'éon!* Människorna komma till denna världen, hvarifrån det veta vi icke; en kort tid blifva de här, så bryta de åter upp, hvem vet hvarthän!

b) om något i närvarande tid fortfarande, då tidsmomentet ej särskildt betonas eller fixeras (i hvilket fall ett tempus præsens användes). Ex. *Olok' parhao bae badaea* (eller: *aurie badaea*), han förstår icke (eller: ännu icke) att skrifva och läsa.

c) om något framtida, motsvarande vårt futurum simplex. Ex. *Gapa orak'te-n' calak'a, nondedo ar ban kamia*, i morgon skall jag gå hem, här kommer jag ej att arbeta mera.

På skämat hafva vi benämnt detta tempus futurum; det motsvarar, som vi se, i många fall arabiskans imperfekt.

I passiv och direkt medium fogas *ok'* till stammen, i indirekt medium *jon*, framför finit-märket. T. ex. *Cekate-n' asulok'a*, huru skall jag lifnära mig? *Alom botorok'a, hapen-em atjona*, frukta icke, snart skall du finna en utväg (för dig).

Detta tempus har icke särskilda former för direkt och indirekt objekt, som sålunda uttryckas genom olika infix-former, i öfverensstämmelse med hvad ofvan under personl. pronom. framställts. Klart är, att detta såväl som öfriga tempora bibehålla sin respektiva betydelse äfven i öfriga konjugationer, där de förekomma, och att respektive tempus-karaktär i dessa senare fogas till den utvidgade stammen; t. ex. *kul-e jajoma*, (egl. tigern äter o: lefver af rof) tigern är ett rofdjur; *gapa-lan' napamok'a*, i morgon skola vi (två) mötas o. s. v.

II. Genom *et'* lagdt till stammen (framför modus-märket) fås ett allmännt präsens, som uttrycker ofullbordad handling i närvarande tid. Tidsmomentet är här, i motsats mot föregående tempus, fixerad eller begränsadt, nämligen till närvarande tid. På skämat hafva vi benämnt detta tempus præsens I. Tempus-märkets *t'* öfvergår till *d* framför vokal-

begynnande infix. T. ex. *Tehen' céť-pe kamiet'a?* Hvad arbeten I i dag? *Enet'ale*, vi tröska.

III. Genom *et'-kan* lagdt till verbalstammen fås finit präsens, som fixerar verbets handling till närvarande tidsmoment, närvarande stund. Bildadt af föregående tempus och hjälp verbet *kan*, vara, motsvarar det engelskans *to be* med prä. particip. På skämät hafva vi benämnt detta tempus präsens II. Ex. *Aguyet'kokanae*, han håller på att föra dem hit (he is just bringing them). *Jomet'kanako*, de hålla på att äta. Mindre noggrant användes dock ej sällan präsens I i stället för detta präsens.

Dessa båda präsens-tempora hafva gemensamma intransitivformer; passiv och direkt medium samt deponentia bildas genom *ok'kan*, indirekt medium genom *jon'kan* lagdt till verbalstammen. T. ex. *Nonde-bon irok'kana*, *onde-ko erok'kana*, här skörda vi, där sår man (*irok'* och *erok'* äro här deponentia; i det sistnämnda har *o* under inflytande af föreg. *e* öfvergått til *o*). *Bilatre nebetar rabanet'koa*¹⁾, *abondo setonte-bon harkhetok'kana*, i Europa fryser man nu för tiden, vi åter lida af hettan.

Vid indirekt objekt äfven som af 3^{dje} konjugationen förekommer blott en präsensform bildad genom *kan*, som i förra fallet lägges till pronom.-infixet, i senare till den reduplicerade verbalstammen. I enstaka fall förekommer denna ock af hufvudformen (1^{sta} konjug.) med direkt objekt. Ex. *Dinhilok'jomak'-e em-abon-kana*, han gifver oss dagligen mat. *Cet'-em beiget'-ak'-kana*, hvad betraktar du? *Jojomkanako*, *nanamkanako*, de äta, de söka. *Cet'-em namkana*, hvad söker du? [Däremot: *céť'-em namet'a*, hvad finner du?]

IV. Genom *et'-tahēkan* lagdt till verbalstammen bildas allmänt imperfekt (aktivt), som uttrycker: a) ofullbordad handling i förfluten tid; t. ex. *Adi renge'edin' tahēkana*

¹⁾ *Rabani* konstrueras såsom det tyska «es friert» med akus.-objekt.

unredo, jag hungrade mycket då (I was starving much at that time).

b) upprepad handling i förfluten tid, särskildt om plägseder, vanor, etc. T. ex. *Sedae jugredo mare hapramko bako rapak'et'ko tahēkana gōc' hōrdo, gadatehō bako idiyet'ko tahēkana; topayet'ko tahēkanako**; i forna tider plögade våra förfäder icke att bränna de döde, de buro ej håller bort dem till (den heliga) floden; de brukade begrafva dem.

Tahēkan är imperf. af ofvan nämnda *tahēn*. På skämat hafva vi benämnt denna form imperf. I.

V. Genom *et'-kan-tahēkan* lagdt till verbalstammen bildas ett så att säga finit imperfekt (aktivt), som uttrycker:

a) ofullbordad handling i ett visst moment af den förflutna tiden; t. ex. *Korako sendra laŋgayente birkhon mit'taŋ buibindi jelko aguyedekan tahēkana; kurikoreak' sereŋ aŋjomkatēko menket'a: Otea, céleko sesreŋkan!** Trötta af jagten höllo gossarne just på att ur skogen bringa fram en hjort; då de hörde flickornas sång, sade de: hör där, hvilka äro väl de, som sjunga!

b) en handling, som var nära att, höll på att fullbordas, eller ett försök, i likhet med latinets imperf. conatus. T. ex. *Sap'edekan tahēkanaŋ, baŋ sap'-dareadea*, jag var nära att, höll på att gripa honom, (men) jag kunde icke gripa honom.

Likasom det för passiv, medium och deponens och vid indirekt objekt äfvensom af 3^{dje} konjugationen förekommer blott en präsensform, så förekommer i nämnda fall ock blott en imperfektform bildad af präsensformen genom tillägg af *tahēkan*, således: *ok'kan-tahēkan* (passiv, deponens och direkt medium), *jonkan-tahēkan* (indirekt medium), *kan-tahēkan* (vid indir. obj. efter infixet; vid 3^{dje} konjug. lagdt omedelbart till reduplicerade verbalstammen). T. ex. *In-in' nellet'kore-ko erok'kan tahēkana*, då jag såg dem, höllo de på att så. *Sedaere ale aletehōle mapak' gopoc'kan tahēkana**, i gamla dagar hōggo vi ock själfve ihjäl

hvarandra. *Mare hapramko baplarē sindurhō bako sindurakokan tahēkana bahukodo; onako joto dekokothēnlē cēt'akat'a**. Förfäderna plägade ej håller vid bröllop stryka «sindur»¹⁾ på bruden; allt det hafva vi lärt (hos) af hinduerna. *Unredo ban' nēnelkan tahēkana, nitok'do-n' nēnelgea*, då såg jag ej (hade jag ej min syn), nu ser jag.

V. Genom att till verbalstammen foga i aktiv: *ket'* vid direkt objekt, *at'* vid indirekt (dativ-) objekt, i passiv (deponens) och direkt medium: *en*, i indirekt medium: *an* bildas ett tempus för förfluten tid närmast motsvarande grekiskans aorist. Detta tempus angifver verbets handling (eller tillståndet) helt enkelt såsom fullbordad (förflutet), ofta såsom nyss fullbordad (i motsats mot det tempus vi benämnt aorist. II, se nedan!).

Ex. *Sikhar rajreak' joto birlē tandiket'a, menkhan ondekhonhō deko hoponko lagaket'lea ar aleak' ot bargeko hataoket'a. Akodo bhage bhage khetko bachaoana ar aledō eken birkore ar burukoreko tahōoat'lea**. Vi rörde upp all Sikharkonungens skog, men äfven därifrån fördrefvo oss hinduerna och togo våra åkrar. Själftva utvalde de åt sig alla goda risfält och läto oss stanna blott i skogarne och på bergen.

Detta är santalspråkets berättande tempus, som skildrar facta utan bibegrepp af perduration, iterering, eller huruvida deras resultat kvarstår eller icke. Dock brukas detta tempus ock uti liflig framställning af, hvad som er bruk, sedvänja, i stället för och omväxlande med «futurum», i det att den berättande likasom i fantasien sätter sig in i et konkret fall, bortseende från dess allmängiltighet²⁾. T. ex. *Jaherre boŋga rakap'kolagit' pe pon rumok' horko namkoa. Ado-ko jaroaena manjhūthen**. För att i offerlunden uppkalla andarne uppsöker man tre, fyra «spåmän». Därpå samlas man hos

¹⁾ «Sindur» är rödfärg, hvarmed hinduerna och efter dem de hedniska santalerna bestryka sina offerställen och allt som på något vis skal helgas.

²⁾ Jämför grekiskans aoristus gnomicus i liknelser

höfdingen. (Skildringen fortsättes så i futurum, hvarpå följer:) *Ado onko pon horke rumena ar bogete bohokko acura**. Därpå blifva de fyra männen inspirerade och vrida ifrigt på hufvudet.

VII. Genom att i stället för finitmärket *a* sätta partikeln *ge* till detta sistnämnda tempus, ändelser fås ett hypotetiskt («imaginärt») futurum, som utsäger, hvad man i ett visst tänkt fall och under vissa förutsättningar ämnar göra eller hvad som skall ske.

Likasom sist nämnda tempus står ock detta i lifligare framställning ömväxlande med «futurum».

T. ex. *Gapa setak're inthen hijuk'me, ado birte-lan calak'a, mit' bar mat'-lan mak'ket'ge ar marar-lan benaoange*, kom till mig i morgon bittida, så skola vi gå till skogen och hugga ett par bambuer och laga oss (*benaoange*, indirekt medium) ok därpå. *Bariatkodo bahuren engat apatihen gonon toraoniko nama, metak'me mit'tan merom, mōrē pai caole, bulun, sasanko, sunum ar mit'tan handi. Ona namkateko joharbaraakoa, ado meromko tiak'idikedege, handiko dipilket'ge, caoleko ghēt- ket'ge, bulun sasankoko sap'ket'ge, hanko tora derate!** Brudföljet får hos brudens föräldrar bröllopstraktering, nämligen en get, fem «paj» ris (okokt), salt, kryddor, olja och en kruka risöl. Då de mottagit detta, hälsa de dem, leda därpå bort geten, bära risölet bort på hufvudet, knyta in riset, taga saltet och kryddorna i händerna, och så bort till härbärget!

Såsom vi nedan under modus skola se, förlämnar finita modusmärket *a* åt tempus-formen så at säga dess realitet, d. v. s. försätter dess handling, tillstånd in i verklighetens sfär (från det blott tänktas, möjligas område). Från denna synpunkt skulle man vara böjd att hänföra detta tempus till den stora modusgrupp, som kännetecknad just genom finit-märkets utelämnande angifver verbets begrepp såsom tänkt, möjligt. Men, såsom vi af ofvanstående exempel kunna se, motsvarar det enligt våra grammatiska begrepp ett tempus, såsom det ock nyttjas om-

växlande med ett sådant («futur»). Partikeln *ge* har förstärkande betydelse.

VIII. Genom att till verbalstammen lägga i aktiv *let'*, i passiv och indirekt medium (intrans.) *len* fås ett tempus för förfluten tid, som i vissa fall motsvarar franskans passé antérieur. Det angifver den i verbet uttryckta handlingen (tillståndet) såsom fullbordad, antingen långt tillbaka i tiden eller så att dess värkan genom en efterföljande handling blifvit upphäfd. Det brukas därför ock vid negationer i stället för aorist. I.

På skämat hafva vi benämnt detta tempus aorist II.

Ex. «*Ārē-yem sap'kedeā?*» «*Sap'ledeān, phaskaoenae*». «Fångade du fogeln?» «Jag hade fångat den, (men) han kom undan». *Hola cédak' bam heclena?* Hvarför kom du ej i går? *Heclenān, adō ban' namlet'metēn ruarena*, jag kom (eller hade kommit), men då jag ej fann dig, vände jag åter.

IX. Genom att till verbalstammen foga i aktiv *let'-tahēkan* (vid direkt objekt), *at'-tahēkan* (vid indirekt obj.), i passiv och indirekt medium (intrans. form) *len-tahēkan* bildas ett tempus för förfluten tid, som uttrycker, att verbets handling (tillstånd) a) fullbordats, men till sin värkan upphäfts före en annan handling; b) var nära att fullbordas, men ej nådde sin fullbordan.

T. ex. *Auri-m hijuk're-n sap'lede tahēkana*, innan du kom, hade jag gripit (och åter förlorat) honom. *Kūikhon-ih rakap'lede tahēkana, adō-n' nurocokedea*, jag var nära (höll på) at draga honom upp ur brunnen, så släppte jag honom. *Phaskaolen tahēkanān, adō acate-ko sap'kedina*, jag hade så när undkommit, (men) så grepo de mig plötsligen.

Reservativ-formens tempora äro, såsom vi se af den skämatiska öfversikten, bildade analogt med motsvarande tempora inom hufvudformen. Dess futur., präsens, imperfekt, aorist,

hypotetiska futurum och plusquamperf. I motsvara till betydelsen respektive tempora inom hufvudformen, hvartill så kommer det plus eller den nyantering i betydelsen, som särskildt för formen är egendomlig, och som vi ofvan påpekat. Dess perfekt och plusquamperf. II motsvara klassiska språkens perfekt och plusquamperf., angifvande den i verbet uttryckta handlingen (tillståndet) såsom fullbordad och med sitt resultat kvarstående nu (perf.) eller då en viss annan handling (tillstånd) inträdde. Aorist II, som har till tempus-karaktär *lak'*, kan icke användas vid animal-objekt; dess *k'* synes således vara det neutrala (inanima), som vi funnit i en del ofvan omnämnda förbindelser städse angifvande ett inanimum, och formen *lak'* är således bildad i analogi med formen *kak'* (präsens med inanimat-objekt). Om aorist I i indirekt medium med *ken* såsom tempus-märke och dettas oregelbundenhet i bildningen hafva vi ofvan talat. En annan egendomlighet är *kok'* såsom tempus-märke för pres. i indirekt medium; ty såsom sådant måste man fatta formerna *jomkok'*, *'nukok'* i nedanstående exempel, således motsvarande hufvudformens *jomjon'*, *'nuijon'*. Aor. I (aktiv) *kat'* och hypotet. futur. *kat'ge* äro bildade i analogi med motsvarande tempora af hufvudformen; i perf. *akat'* och plusquamperfekt II *akat' tahēkan* har således tempus-märket fått ett präfigeradt *a*.

De pronominala infixen komma i futur., präsens och imperf. efter det för formen karaktäristiska *ka*; i öfriga tempora efter de respektive tempuskaraktärerna, såsom i hufvudformen.

Vi vilja här anföra ytterligare några exempel på bruket af denna form.

Mit' hore lai akat'a, baiṃa indo rumok' jokhec' sanamgen' disaia ar bogete bhage bhage haṇḍin' erē akaoana. Sohraere khunṭaiko hilok' jahān soroako hiriṇlekan, onako tanmaniṇ' nelthikkak'a. Adon' mena: «Ho, maṇjhi haramiṇ' rumok'a; indoṇ' hec' akana ona noape bariç' akat' teron». Unreko metāna: «Ma, Gosāe, alom rag upragok'a, alegele bariç' ket'a, sahaokak' lahao-

kak'me bare*. En person har sagt, då jag inspireras¹⁾, har jag medvetande om allt och har lurat till mig en mängd riktigt godt risöl. Om man i skördefästen glömmer någon ceremoni vid «oxbindningen», så spanar jag noggrannt ut det. Så säger jag: «Hören, jag (inspireras såsom den gamle höfdingen, d. v. s.) är den gamle höfdingens ande, som talar; jag är kommen, emedan I gjort illa på det och det viset». Då säga de till mig: «Ack, helgon²⁾, må du icke gråta och vara missnöjd; vi gjorde illa, haf dock fördrag och tålmod». *Kurhiā hor kajak bako kamia, ar kañic'talañ tahentako jokhec' eken jomkok', úukok', gitie-kengeko, ðingar bañkhanko cékak'a!** De lata arbeta icke ordentligt, och hafva de något litet till hands, så blott äta, dricka och ligga de där, naturligtvis blifva de utfattiga! — Vi erinra oss från föregående om betydelsen af perf. utaf 2^{dra} konjug.: *ñamñamkadeañ, bañ ñamðareadea*, jag sökte upprepade gånger (förgäfvos) efter honom, (men) jag kunde icke finna honom.

Vi hafva nu, om än i korthet, angifvit och karakteriserat de vägar, på hvilka santalspråket angifver en handlings (ett tillstånd) olika förhållande till tid, värkan, resultat o. s. v. Som santal verbet, likasom pronominet, utmärker sig för stor symmetrisk regelbundenhet, så är ock härmed tråden gifven till hela «labyrinten», som ingalunda synes bevisa naturfolkens förvandtskap med djuren, utan väl snarare ett tankens behof af klarhet och präcision.

Det finnes en grupp verb, som vi skulle kunna kalla oregelbundna, emedan de antaga pronom.-infix, där vi vänta suffix. Dessa äro verben hungra, törsta, frysa, vara sömnig och i allmänhet de som angifva en kroppslig förmimelse, finnas, icke finnas, vilja, samt verbet *dara*, komma. T. ex. *Tetañediñkana*, jag törster («es durstet mich»); *reñgeç'ket'koa*, «es hungerte sie»;

¹⁾ *Rumok'* är egentl. vrida hufvudet rundt, hvilket åter är det yttre tecknet till att «anden» inträngt i «mediet» (oraklet).

²⁾ *Gosæe* är ett bengali ord, som brukas om fakirer o. d., motsvarar ungefär vårt «helgon» och brukas af santalerna såsom hedersnamn för andarne.

rabānet'benā? «friert es euch (beide)»? *Onam ūūlektan, ađi du-drummea*, om du dricker det, skal du känna dig mycket sömning. *Sanaledīna*, jag ästundade (förut, icke nu). *Menak'a*, «es giebt»; *menak'koa*, «es giebt sie», *menak'lea*, vi äro o. s. v. *Banuk'a*, «es giebt nicht», *banuk'koa*, de finnas icke o. s. v. *Darakokana*, de komma (äro under väg).

Tyska språket företer således ett analogt förhållande vid nästan alldeles samma verb.

Innan vi öfvergå till verbets modi, vilja vi något stanna vid ofvannämnde tempuskaraktärers etymologi, såvidt den låter sig uppsåras.

Hvad först angår själfva det finita modusmärket, *a*, så anser Skrefsrud det vara samma pronominala *a*, som vi ofvan funnit i de demonstr. pronomina *noa*, *ona*; analyseradt skulle således t. ex. *dal-a-e* blifva: «Schlagen das (ist) er» = «er schlägt».

Likaså anser han passiv-märket (intransitiv-märket) *ok'* för en gammal, ur språket utgången pronom.-form för inanima, och att det *ak'* vi ofvan redogjort för är en paralläll form därtill; samt att *t'* i de aktiva tempus-ändelserna *et'*, *at'*, *ket'*, *let'*, angifver förvärligande; att *a* i *at'* är det alltigenom för dativen kännetecknande; att *ke* och *le* (uti *ket'*, *let'*) angifva relation till det förflutna, *ke* till det närmare, *le* till det fjärmare liggande (till *ke* och *le* skola vi nedan under modusbildningen återkomma); att *en* (aor. I intrans.) är samma pronom.-stam som vi funnit i t. ex. *en-ko*, *en-betar*; *an* är dativ-*a* + *en*; *len* är *le* + *en*.

Vi vilja nu något tala om santalverbets **modi**. Ofvan hafva vi anmärkt, att indikativens i alla tempora kännetecknas genom *a*, som kommer efter tempus-märket och pronom.-infixet, där sådant finnes, och likasom försätter handlingen eller tillståndet inom realitetens sfär. Endast ett tempus, hypotetiskt

futurum, hafva vi funnit därifrån utgöra ett undantag; men där ersätter den förstärkande partikeln *ge* på visst sätt det finita modusmärket.

Gent emot detta finita modus står ett infinitiv modus, eller rättare en stor modusgrupp, som allt efter ställning och sammanhang kan motsvara klassiska språkens verbal-substantiv, infinitiv, supinum, imperativ, particip och konjunktiv. Det äger intet modusmärke och kan närmast förliknas med en Proteus, som antager allahanda gestalt. Vid redogörelsen därför vilja vi begagna de häfdvunna grammatiska beteckningarne för dessa dess olika gestalter.

I. Verbalsubstantivet finnes af verbets alla tempora, genera och konjugationer. Det böjes såsom det vanliga substantivet genom postpositioner, som, då verbalformen har pronom.-infix, komma efter detta. Man kan således nancera och precisera uttrycket i detta fall till samma utsträckning som vid finit modus. T. ex. *Uni-yem namlede-reak' labdo' cet'?* Hvad är vinsten af att du hade funnit (men åter förlorade) honom? *Rampurte-n' calak'kan tahēkan-khon pe serma hoeakana*, från (den tid då) jag plögade gå till Rampur äro tre år förflutna. *Atoren horko jaroalagidok'kan tahēkanthec' manjhohoe hec'ena*, till (den plats, där) byns folk just stodo i begrepp att samlas, kom också höfdingen. *Aledo birrele durup'akan tahēkanre mit'tan kule odok-got'ena*, under det att vi (hade satt oss) suto i skogen, kom plötsligen en tiger fram. *Bicār bicarte, enec' enec'te, bir sereñ sereñte ar tirio oron oronteko angaket'a**, [egl. med att skipa rätt ... «dagade» de] de höllo på med att skipa rätt, att leka, att sjunga skogssånger och blåsa flöjt hela natten till daggryningen.

II. Infinitiven förekommer ock af alla tempora, genera och konjugationer och kan med afseende på sin ställning i satsen vara såväl subjekt som objekt eller predikat. Då infinitivens subjekt är identiskt med det styrande verbets, utelämnas det förra såsom i grekiskan.

Ex. *Joharóók' ar guruóók'ko íamkana*, de söka (sträfvä efter) att blifva hälsade och kallas mästare. *Khojkamanre tahen tahente manoado adiko bari'ena; ona íelte Thakur manoa bak'ric'e khatiket'a, unithen bako ruarlenkhan.** Under det att mänskorna uppehöll sig i Khojkaman, blefvo de mycket fördärfvade; då Thakur såg det, beslöt han att förgöra mänskorna, om de ej återvände till honom. *Gidra éedak' bae aguledea? Aguledeye menet'a.* Hvarför bragte han ej barnet med sig? Han säger (sig) hafva bragt det (men åter förlorat det eller något dylikt).

Indirekt tal (oratio obliqua) kännetecknas genom finita modus-märkets bortfallande hos det underordnade verbet; i öfrigt inträder ingen som hälst förändring vare sig i ordföljd eller konstruktion. Öfvergången till direkt tal, finit modus, är fullständigt fri och föredrages alltid, då den underordnade satsen är något längre, hvarvid ock ofta ett *mente* (af *men*, säga) för fyllnads skull tillfogas vid satsens slut.

T. ex. *Nia orak'ren hordoko okayena? Dar'ket'kog menet'a.* Hvart hafva invånarne i detta hus tagit vägen? Han säger (att) de hafva rymt. *Asamte jotoko senakan holañ añjomket'a*, jag hörde i går (att) de hafva alla gått till Assam (man kunde ock hafva sagt: *añjomket'añ jotoko senakana mente*).

Indirekta frågesatser sättas i finit modus och i samma form, med samma ordföljd som direkta frågor. Äfven här kan ett *mente* för fyllnads skull tillfogas vid satsens slut. T. ex. *Kuliket'meae okatem éalak'kana*, han frågade dig, hvart du går [direkt: *okatem éalak'kana*]. *Jotoñ íelt'hiikkak'a, jahālekate rumkateko kulilúre thik thikiñ laidareak'a, goc' mañjhi har'am éedak'ín hec'akana mente.* Jag ser noga efter allt, att, då jag inspirerats och de fråga mig, jag må fullständigt riktigt kunna säga, hvarför jag, den affidna gamle höfdingen, har kommit (gått igen).

Såsom förmedlande ett anförande brukas ofte *banma*, nämligen, och *kathae* (*enkathae*), hvilket senare såväl själfständigt kan inleda, då det betyder «man säger», som ock stå förmed-

lande efter ett anföringsverb, såsom grek. ὄτι. Efter dem båda följer alltid oratio recta, hvilket i det hela taget är mäst i enlighet med språkets natur. T. ex. *Mare hapramkoko laiofo-akawa'lea, banma jivet're mit' dhao jahālekate Siñboŋga bare boŋgawaepe, reŋge'e'pe taheŋrehō**. De gamle förfäderna hafva sagt oss, (nämligen) offren åtminstone en gång i lifvet åt daganden (solen), äfven om I ären fattige. *Menako kathae sedaere barea koŋa tumdak' ruakolagit' din hilok' dānko beret'kina**. Man säger, att häxorna fordom dagligen väckte upp två gossar för att slå på trumma åt sig. *Turukkodo aleren hapramko tuluc' nunak'ko larhailak'a, kathae tupuŋte siñcāndoe umullena**. Muhammedanerna stredo så häftigt med våra förfäder, att man säger solen bortskymdes af pilarne [*tupuŋte* egl. af det ömse-sidiga skjutandet, reciprok af *tuŋ*].

En egendomlig konstruktion har santali vid verba sentiendi, i det fall där de klassiska språken använda particip. präs., i det att det underordnade verbet ryckes in i verbum sentiendi, emellan dess stam och tempuskaraktär. Sålunda blir t. ex. eum venientem vidi på santali: *nel-hec'-kedeañ*; eos loquentes audivi: *añjom-ror-ke'koañ*; *nel-dal-kedeañ*, jag såg honom slå. Omväxlande därmed säger man ock: *hujuk'in nel-kedeā, rororin añjomke'koa, dadalin' nelkedeā*.

III. Närmast motsvarande latinets supinum (vid rörelseverba) och grekiskans infinitivus finalis (vid verba gifva, anförtro, mottaga etc.) står detta modus uttryckande ändamål, afsikt, naturligen blott af futurum. T. ex. *Maejiuko dak'loko senakana, herel hopon hoŋo irok' nitgeko calak'kana ar gidrakodo birtoko kolket'koa arak' sit'*, kvinnorna hafva gått att hämta vatten, männen gå just nu at skära ris, och barnen hafva de sändt till skogen at plocka örter.

För öfrigt brukas för att uttrycka afsikt, ändamål *lagit'* (alltid med infinit modus) och *mente* (alltid med finit modus). T. ex. *Mit' din kathae herel hopon kulhiko durup'ena cépet' lagit'*,

akoren ek'ger aimai cet'ko cekakoa mente*. En dag, säger man, sammanträdde männen för att rådpläga (*cepet'* reciprok af *cet'*, lära), hvad de skola göra med sina grälaktiga hustrur (*mente* står här förmedlande den indirekta frågesatsen, i enlighet med hvad vi ofvan nämnt). *Unithenin' senlena taka nama mente, ban' namlak'a*, jag gick till honom för att (i tanke att) få pänningar, (men jag fick ej.

IV. Motsvarande klassiska språkens participium står detta modus af alla tempora, genera och konjugationer. Det kan såsom sådant substantiveras i likhet med adjektivt genom att vid animalia tillfoga *-ic'* för singular, *-kin* för dual och *-ko* för plural, och vid inanima respektive *-ak'*, *-ak'kin*, *-ak'ko*. T. ex. *Herel hopondo uni goc' hor'ko gok'idiea rapagethen*. *Ado goc'ic'ren oaris ti ja'ngako abukea, me't'ko abea ar katie'talan dak' mo'areko eudru'aea*. *Ado gogok' hor pe dhao berhae sarako tula'urea**. Männen bära bort den döde till förbränningsplatsen [*rapagethen* af *rapak'*, bränna, med pron.-infix *e* och lokal-postposition]. Därpå två den dödes anförvänder [honom] hans händer och fötter, tillsluta hans ögon och hålla honom litet vatten i munnen. Härpå bära honom [lik-]bärarena tre gånger rundt omkring bålet. *Dhorom-iate santao'oakanko*, de som lidit (they who have been caused to suffer) för rättfärdighetens skull. *Suk'lukko* [bildning efter 3^{dje} konjug.] *oi eip'ropoiot'*. *Hamalakat'peko*, [egl. «die es hat euch beschweret»] I betungade.

I sammanhang härmed vilja vi redogöra för santalspråkets sätt att uttrycka den relation, som vårt språk återgifver med relativ-pronomen. Det sker:

A) genom detta infinita modus, som i denna användning väl närmast motsvarar particip. Därvid efterföljes alltid det underordnade verbet omedelbart af sitt korrelat, af hvilket formen så att säga uppbares. Ofta blir korrelatet förstärkande framhållet genom ett demonstrativ-pronomen. Skulle efter vårt språkbruk relativet stå i casu obliquo, kommer här

korrelatet i motsvarande ställning, utom då korrelatet bestämmer af demonstr. pronom. *one*, som, i likhet med hebr. וְאֵלֶּיךָ , i denna ställning vanligtvis stöder sig på ett efterföljande personl. eller demonstr. pronomen, i hvilket fall detta sistnämnda, och ej korrelatet, blir böjdt. T. ex. *Boge jo ban jok' mit'-mit' daredo mak' gidik'a*, ett hvart träd (*dare*), som icke bär (*jok'* af *jo*, frukt) god frukt, skall afhuggas. *Kedok' jom harop' khange onkoe dohmolet'ko dan aimai jaherteko éalaoena* *. En stund efter aftonmåltiden gingo de trollkvinor (*dan aimai*), som han angifvit (*dohmolet'ko*), til offerlunden. *One tetrekuriko éaolelet', ona pea éaole korae aguket'a* *. De tre riskornen (*éaole*¹⁾), som brudtärnorna hade rensat (*éaolelet'*), [bragte =] bringar brudsvännen. *One holam galmaraoade ma'ijhi, uniren hopon tehe'ne goc'ena*. Sonen till den höfding, med hvilken du i går samtalade, är död i dag (egl. den du i går ... hans son; man kunde ock säga: *one holam galmaraoade ma'ijhiren hopon*).

B) genom pronomina interrogativa *okoe, oka, okatak'* (*okata*) och pronom. indefinita *jahāe, jahā, jahānak', jahāe okoe, jahānak' okatak'* samt af dessa bildade pronominala adverb med verbet i finit, infinit eller konditional modus²⁾. Dessa pronomina få i detta fall generaliserande betydelse såsom latinets *quisquis, quicumque*, grekiskans $\delta\varsigma \acute{\alpha}\nu, \theta\sigma\tau\iota\varsigma \acute{\alpha}\nu, \theta\sigma\tau\iota\varsigma \omicron\delta\upsilon$.

Ex. *Jankodo danreak' aleak' haekot; onko okoeko dankoa, onkoge sari danle metakoa* *. Spåmännen äro i fråga om häxor vår «högsta domstol»³⁾; de som dessa förklara för häxor, dem anse vi såsom verkliga häxor. *Tetrekurikodo oka chatkare jawāeko dohqakadea, onden maejiu odokkate gur dak' jawāe ar babrē ar lumti korae ajokoa* *. Vid hvarje ingång, där brudtärnorna ställt brudgummen, från det huset (*onden*, dithörande) kommer en kvinna ut och stryker brudgummen, hans sväger

¹⁾ *éaole* är den rensade (skalade) risen i motsats till *horo*, den oskalade, oberedda; såsom verb blir således *éaole* = göra *éaole* = rensa ris.

²⁾ Om konditional modus se pag. 212.

³⁾ *haekot* är det engelska *high court* skrifvit efter santal-pronunciation.

och yngre broder om munnen med sockervatten. *Jahā atore gidraē janamlenkhan, ona atodo čhutok'a, ar jahāeak' orak're gidraē janamena, ona orak' čhutok'a**. Hvarje by, i hvilken (si quo in vico) ett barn födts, blir orenad, och hvarje hus (egl. cujuscumque in domo), i hvilket ett barn födts, blir orenadt.

Såsom vi af alla exemplen se, stödes korrelerat af ett demonstrativ-pronomen.

V. Imperativ förekommer af två tempora, futurum och aorist; futurets imperativ finnes af 1^{sta}, 3^{dje} och 5te konjugationerna och utaf reciprokal- og reservativ-formen; aoristens imperativ blott af hufvudformen i passiv (aor. II) och indirekt medium; om aktiva formen därtill, bildad med *-le-*, se pagina 211. Skilnaden i betydelsen mellan futurets och aoristens imperativ är, att den förra uttrycker en befallning i allmänhet, vare sig för alla tider eller speciellt för tillfället, hvaremot aoristens imperativ anger, att befallningen skall utföras före något annat, d. v. s. omedelbart; den ställer således befallningen i relation till något annat, tänkt eller uttaladt. T: ex. *Hjuk'mē*¹⁾, kom! *Hec'lenmē*, kom först (innan du gör något annat), kom genast! *Engam apum ganaokinmē*, hedra dina föräldrar! *Jirquanpe, enđekhanpe éalak'ma*, hvil en Eder först (aor. indir. med.), därpå mån I gå! *Jagoarakae tahenpe*, varen vakande (kontinuativt)! *Hec'ócoaemē*, låt honom komma! *Dhiri gidikak'mē*, kaste bort stenen.

VI. Konjunktiv. Om vi till detta modus hänföra verbet, då det utsäger något såsom tänkt, möjligt, ovisst, villkorligt, sä böra vi såsom konjunktiv anse detta infinita modus:

1) då det följer efter de interrogativa och indefinita pronomina eller adverbena i ofvannämnda (pag. 207) generellt-relativa betydelse. T. ex. *Jahānak'e metape*;

¹⁾ Stammen är *hec'*; om dess förvandling i futur och däraf bildade tempora se under ordbildningen!

onkaepe, hvad hälst han säger Eder (quodcumque dixerit), det gören. *Era rec'óó hordó jahāregeye pañja namkin, ondege begor bicare goc'kina birjelleka**. Den som frånöfvats sin hustru, han dödar utan dom dem båda (hustrun och hennes älskare) såsom skogens djur, hvarhälst han må spåra upp dem (*pañja namkin*).

2) Vid vissa konjunktionala adverb, såsom: *jahālekate* (egl. quovis modo) = si quo modo, ut (finalt); det negeras med *alo*, ne; *paset'*, forsitan; *éon*¹⁾, *āpa*, ju, naturligtvis, som alltid suffigeras det betonade ordet såsom ock det disjunktiva *éon* — *éon*, sive — sive; *bando* — *bando*, sive — sive (suffigeras icke). T. ex. *Ćamparedo adi okoc' gar hapramkoko benaoket'a, jahālekate bairi aloko harko**. I Tjampa byggde förfäderne många fästningar, att fienden ej skulle förjaga dem. *Auri nútok're onde paset' bam tiog*, innan det blir mörkt hinner du måhända ej fram. *Tiogéon*, visst (naturligtvis) hinner jag fram! *Okoe badaéon; tiogéom banéon!* Ja, hvem vet; kanske hinner du fram, kanske icke («sei es — sei es nicht»)! *Danreak' saheb hopondo cékateéoko andhak'kan**. Med afseende på häxor äro europeerna förunderligt nog (*cékate-éon*, nescio quo modo) blinda. *Jankodo bando sarige danko namet'ko bando nase, aledole patiquakangea**. Vare sig spåmännen nu verkligt finna ut häxorna eller det är lögn, vi tro åtminstone därpå.

3) Då det står i koncessiv betydelse förstärkt genom partikeln *bare* (som motsvarar vårt obetonade då, blott, gärna, väl) eller i koncessivt-hortativ betydelse förstärkt med hortativpartikeln *ma* (som suffigeras, oftast till verbet) eller *bare*, eller *ma-bare*. T. ex. *Janko sedaeleka ekkalte thak' thok' bareko laiphutau, endere ma kathage banuk'!** Må spåmännen, såsom i forna dagar, med en gång (straxt) uttala sig tydligt och bestämdt, i så fall måtte man ju intet säga! *Hakimkoak' rawal*

¹⁾ *éon* bortkastar (liksom *ban*, s. 169) sitt *n* framför pronom.-suffix, således: *éon + in* = *éon*; *éon + em*, *éom* etc.

holopdo okoe bani borok'kan; aleren hapramkoak' kirialeka bare-ko dibocoko, jivi botorteko dhakdhakaok'a!* Hvem fruktar väl (de europeiska) domarens lätta ed; man låte dem blott svärja efter våra fäders ed, så skulle de bäfva af fruktan för sit lif! *Hijuk'mae*, må han komma, eller han må komma; *éalak'mae*, han må gå!

4) Då det står i konditional betydelse vid *khajuk* (= dummodo, *khajuk alo*, eller ensamt *alo* (= dummodo ne, modo ne). T. ex. *Lendet' Thakure acuradea: Amem metankhan hasan' rakap'kea, khajuk dak' éetanre horoe tenigon**. Masken svarade Thakur: om du tillsäger mig, skal jag hämta upp jord (*rakap'kea*, I should bring up, se nedan!), om blott sköldpaddan ställer sig ofvanpå vattnet. *Nia kamido tehen'gen' sata, khajuk aloe dag*, detta arbete skall jag i dag afsluta, blott det icke rägnar [egl. han (*e*) vattnar, *dag*, af *dak'*, vatten].

5) Då det står i potential betydelse. Ex. *Hakimkoak' rawal holopdo okoe bani borok'kan! Onate gohadé éak' bako botorok'!** Hvem fruktar väl domarens lätta (lindriga) ed! Därför, hvi skulle man frukta att vittna! — Såsom vi se, står *bani* i dylika fall i betydelsen af obetonadt väl (= latinets num).

Vi hafva på tal om tempus-ändelsernas derivation (pag. 202) påpekat, att i aoristtempus-karaktärerna *ket'* och *let'*, *ke* och *le* synas innebära relation till det förflutna, *ke* till det närmast, *le* till det fjärmast liggande. Af båda bildas modala former. Hvad först angår *ke* bildas däraf ett modus, som i vissa fall motsvarar grekiskans optativ och användes till att uttrycka en modest fråga eller önskan, dels ock i konditionala eftersatser om hvad som under vissa förutsättningar skulle inträffa eller hafva inträffat; samma form brukas härvid för närvarande och förfluten tid. Detta *ke*, hvars *e* viker för passivmärkets *o* och pronom.-infixets vokal, lägges omedelbart till verbalstammen eller kausativ-märket (*ocó*) i hufvudformen, och af detta så bildade modus förekomma inga särskilda tempora.

Ex. *Thakur lendet'e hohodea, metadea: "Hasam rakap'kea?"*

Lendet Thakure ácuradea: «*Amem metańkhanin rakap'kea.*» * Thakur kallade masken och sade till honom: «Ville du bringa upp jord?» Masken svarade Thakur: «Om du befaller mig, vill jag (I should) bringa upp».

Detta modus är det i böne- och offer-formler brukliga. T. ex. *Ne tobekhan, Jaherera, phalna manjhi nutumte sim tiak'in emam calamkana; niage khusite kusalte atańke telakeam, niagem éere'ke marańkea!** Se här då, du lundens gudinna, i den och den (affidne) höfdingens namn gifver och öfverlämnar jag åt dig en framledd höna; måtte du med välbehag och ynnest upptaga och mottaga den, måtte du finna behag i den och anse den (såsom en) stor (gåfva)!

Hvad åter angår *le* och *len*, så bildas däraf tillsammans med negationen *oho*¹⁾ ett modus, som negerande försäkrar något tänkt eller ifrågasatt. T. ex. *Unithendo goro ohom namlea*, hos honom får (finge) du visst icke hjälp. *Ohoko hec'lena tehendo*, i dag komma de visst icke (alldeles icke). *Ohon senocolema*, jag låter dig alldeles icke gå (däremot: *ban senocolema*).

Af samma *le*, *len*, bildas den ofvannämnda «aoristiska» imperativen (med *an* för indirekt medium), som angifver, att befallningens utförande ställas i förhållande till någon annan (tänkt eller uttalad) handling såsom föregående densamma. T. ex. *Nitok'do alom enec'a, parhaolem*²⁾! Nu må du ej leka, läs först! *Kamilem, onakatem jomma!* Arbeta först, därpå må du äta! *Hec'lenme*, kom (innan du gör något annat =) genast!

Då till *le*, *len* fogas förstärkande partikeln *ge* fås ett på gränsen till tempus stående modus, som angifver verbets begrepp såsom tänkt, villkorligt och på samma gång föregående i förhållande till (det utsagda eller underförstådda) hufvud verbet. T. ex. «*Kamite calak'me!*» «*Hapen, kicric'in agulege!*» «Gå till

¹⁾ Stundom står vid *oho* futurum, t. ex. *oho hoyok'a*, det sker visst icke.

²⁾ *e* i *me* bortkastas i regeln, då *me* suffigeradt imperativ föregås af vokal; t. ex. *sin-ka-m*, *dal-ko-m*, *idi-le-m*, o. s. v.

(ditt) arbete!» «Vänta, jag vill först hämta (mina) kläder». *Orak'teñ senlenge*, jag vill gå hem på en stund.

Dessutom förbindes *le*, *len* med några verbala postpositioner, som vi nu gå att behandla; såsom vi skola se, inlägger *le*, *len* i den så bildade verbalformen begreppet af något föregående i förhållande till det finita verbet. Vi hafva benämnt dessa postpositioner verbala, emedan de, med två undantag, blott förekomma i förening med verbet, förlänande dess form en adverbial karaktär.

Dessa verbalpostpositioner äro

1. *khan*, som egentl. är tidspartikel (= då; latin. *tum*), och fogas till den enkla såväl som den böjda (infinita) verbalformen. Dess ursprungliga temporal betydelse öfvergår till en temporalt-konditional eller stundom rent konditional; förstärkt med *le*, *len* (*le-khan*, *len-khan*) motsvarar det därför latinets *quum* eller *si* med futurum exactum, conjunctivus perfecti eller plusquamperfecti. Jämte *khan* förekommer *menkhan*, som blott förenas med verbets finita former, samt biformen *khac'* (jämför ofvan *khon*, *khoc'*; *sen*, *sec'* o. s. v.). T. ex. *Koṛa gidrae janamlenkhan, mōṛē māhāreko hoyona ar kuṛi gidra-khan pe māhāreko hoyona* *. Om (eller när) ett gossebarn födts, rakar man (dess hufvud) på femte dagen, och om (det är) ett flickebarn, rakar man (det) på tredje dagen. *Aleḍo jahā disomle taṇḍiket'a menkhan, deḱoko hec'katēko rec'lea. Enrehō nahak' saheb aloko goṛoakokhan Gaṅga paromle ḍiglaukekoa. Hulre Gaṅga simaile menlak'a, aḍo sahebko goṛoat'kokhac'!* * Hvarje land, som (si quam terram) vi uppodlat, komma hinduerna och frånröfva oss. Ändock, om blott ej europeerna hjälpte dem, skulle vi jaga dem bort hinsidan Ganges. Vid upproret (sade) bestämde vi Ganges såsom gräns, men (när så europeerna hjälpte dem ...) så hjälpte dem ju europeerna!

2. *enec'*, *ena*; dessa äro förstärkningar af den förut omnämnda pronom.-roten *en* och betyda först då; de förenas vanligen med *le*, *len*; de förbindas blott med verbets enkla,

infinita form i de olika konjugationerna äfvensom af kausativformen och förläna åt formen en temporal-konditional innebörd: först när I sedan, först om —. T. ex. *Kora hor barti gam ar kahniko céda; kuri horko cé'tleréhō budhiēnc' onako phutāureak' dil hoyok'takoa* *. Gossar företrädesvis lära sig berättelser och sagor; om flickor också lära sig, så få de dock först, när de blifva gamla, dristighet att berätta dem. *Maran Burue metat'koa: Cé'tdon' cé'tapea, menkhan noako sakamre apeak' māyāntepe dagleēnc'* *. Marang Buru sade till dem: Lära Eder (nämligen att öfva trolldom) skall jag visst, men först om I på dessa blad tecknat (edert stam-märke) med edert blod. Stundom följer i eftersatsen ett *ēndē enec'* = tum demum, tum denique, som förstärker det temporal-konditionala; t. ex. *noatak'em parhaoleēnc'*, *ēndē enec' onatak'hōm bujhaua*, först om (när) du läst detta, (då först) skall du förstå det där.

3. *nāhī* och *ban*, som båda äro negationer; de gifva såsom verbalpostpositioner en admonitivt- eller restriktivt-konditional betydelse: kanske icke, tänk om icke, jämför grek. *μή οὐ* med conjunctiv præs. I. aorist. Likasom *enec'* förenas de blott med verbets enklaste tempus, infinit modus; *ban* förbindes alltid med *le, len (le ban, len ban)*, *nāhī* ofta. T. ex. «*Hapēnī laganīrmea honan!*» «*Kabudareān nāhīm!*»¹⁾ «Vänta, jag skal min sann jaga dig bort!» «Ja, om du rår på mig!» Kan ock uttryckas på följande olika sätt: *kabudarelinnāhīm (μή οὐ ... δυνήθης)*, *kabudarelinbanem*, *kabulinbanem* («men tänk om du ej rår på mig!»), *kabulinrenāhīm* och *kabudareānrenāhīm* (om *re*, se vidare nedan!). «*Dela, birtēbon calak'a*». «*Čhutilenbanbon!*» «Låtom oss gå till skogen». «Ja, om vi väl få fritt (först)».

4. *re*, som i första hand är lokal så ock temporal postposition vid nomina, har vid verba ofta koncessiv betydelse.

¹⁾ *dare* konstrueras med dativ-objekt, t. ex. *ban' neldare aea (neldare ak'a)*, jag kan ej se honom (det).

Den förstärkes därvid i regeln af *hō* (kopulativ-partikel = ock, äfven); *rehō*, äfven då, äfven om, ehuru, kan fogas till hvarje tempus. I förening med *le*, *len* (*lerēhō*, *lenrehō*) angifver den något i förhållande till hufvudverbet föregående koncessivt. T. ex. *Nunak'in' goroaderehō bae tirpit'lena*, ehuru jag hjälpte honom så mycket, blef han ej nöjd. *Unie banlerehō katha ban calak'taea*, äfven om han nekar (etiamsi negaverit), gäller hans ord icke. *Adi handiko emakoa, jahālekate badaeletakorehō aloko sodor*, de gifva dem mycket risöl, för att de ej må uppenbara något, ehuru de känna till deras (gärningar).

Utom ofvannämnda postpositioner finnas tre, hufvudsakligen modala, som blott ansluta sig direkt till verbalstammen; de äro:

5. *kate*, som vi ofvan vid räkneorden hafva sett användas modalt för att uttrycka distribution. Det kan fogas till verbalstammen af 1^{sta} eller 2^{dra} konjugationen äfvensom till kausativ- och reciprokalformen och bestämmer verbet till tid eller sätt, så att den däraf bildade formen i de flesta fall motsvarar grekiskans particip. aorist. i aktiv såväl som i passiv (intransitiv) form; hvilkendera, får sammanhanget afgöra. (*Kate* står stundom ock själfständigt såsom tidsadverb = latinets tum.)

Ex. *Jom nū cabakateko abukok'a ar racate odokkate thamakurko jombaraea*.* Sedan de slutat att äta och dricka, två de sig, (och efter att hafva gått ut) gå därpå ut på gården och tugga tobak. *Kul hore gerlekore dhertet'do boeha ar sotasō gate jivi teagkateko chapadaoa*.* Då tigern öfverfallit människor (vid jagten), är det mestadels bröder och nära vänner, som, vågande sitt lif, skilja dem (tigern och de öfverfallne) från hvarandra. *Biḍauhōle biḍauet'koa bonga eserteko roret'a se phasiarakateko janok'kana*.* Pröfva dem (spåmännen) göra vi ock, om de tala under andeingivelse eller spå bedrägligt (*phasiarakate*).

6. *ate*, förstärkning af postpositionen *te*, angifver likasom denna sätt, men har ej samma vidsträckta användning som vara sig *te* eller *kate*. Ex. *Jahātis mit'ṭec' bana ar bae*

sahaodareak'khan beret'katē hor tala talategeye dartaḡa garjaoatē.*
 Stundom då en björn ej längre kan härda ut (forföljelsen), reser han sig upp (*beret'katē*) och springer sin väg midt (fram) igenom folket under brummande. *Tala birre kulē oḡokok'a haṇḡraquate*, midt i skogen kommer tigern fram under rytande.

7. *tora*, som egentligen har betydelsen af samhörighet och i denna betydelse förekommer sammansatt med vissa verb, t. ex. *sentorak'ae*, han skall (gå) följa med; *kiéric' iditoraamē*, tag klädnaden med (dig) bort. Såsom verbal-postposition har den betydelsen af samtidighet och kan närmast återgifvas med: samtidigt med, så snart som (latinets *simulac*). Grammatiskt användes det på samma sätt som *katē*, dock blott vid 1^{sta} konjugat. T. ex. *Ebhentora beret'mē!* Så snart du vaknar, stå upp! *Nahāk' jḡredō hor aḡiko po'raakana*, «kul, kul» *aṇjom-tora bhagoa teveṇkatēko daṇa**. Nu för tiden har folket blifvit så fegt, så snart man hör (ropet) «tigern, tigern», skörtar man upp sig och springer.

Vi hafva nu genomgått verbet i allt väsentligt, och kunna med afsēende på språkets öfriga delar fatta oss kort.

Konjunktioner och partiklar.

De viktigaste konjunktionerna äro

a. Kopulativa.

Ar, och; *hō* (enklitiskt), äfven, ock; *hō—hō* (båda enklitiskt anslutande sig till de betonade orden), både—och, såväl—som.

b. Disjunktiva.

Se, eller; *bandō—bandō*, antingen—eller, motsvara såväl aut—aut som sive—sive och, i indirekta frågesatser, utrum—an; förbindes i de båda senare betydelserna i regeln med infinit modus (se pag. 209); *coṇ—coṇ* (enklitiskt anslutande sig till disjunktionens hufvudmembra, se pag. 209), sive—sive, har en något

vulgär eller familiär, stundom komisk anstrykning; *hōbañ—hōbañ* (enklitiska), hvarken—eller (= neque—neque).

c. Adversativa.

Menkhan, men, utan (latin. sed); vid korta motsättningar brukas icke adversativ-konjunktion.

Enrehō (af pron.-roten *en*, postpositionen *re* och *hō*; egentl. äfven i det fallet), dock, likväl.

Bickom, snarare, hällre. *Bankhan*, om icke, i annat fall, äljest.

d. Kausala.

Ente (af ofvannämnda *en*, egl. däraf, således, ju) ty.

e. Konklusiva.

Oonate, onaiate, onateron (däraf), därför, på grund däraf.

f. Komparativa.

Cet'leka—onkaleka, såsom—så (latin. ut—ita). I anslutning till verb brukas i den relativa satsen¹⁾ det postpositiva *leka* (m. infinit modus), och i hufvudsatsen kan, men, behöfver ej, komparationen upptagas med *onkaleka*; ja, man kan, på grund af språkets förmåga att verbalisera alla möjliga ord, stundom uttrycka båda komparativ-satserna i ett enda verb. T. ex. *Iniñ uduk'at'meleka, onkaleka kamime*, gör (arbete) så som jag visade dig. Detsamma kan ock heta: *iniñ uduk'at'meleka kamime*, eller: *iniñ uduk'at'melekaeme*. *Amem hukumadiñlekaket'an*, jag gjorde (på sätt) såsom du befallde mig.

g. Temporal.

Ado, därpå, vidare. *Khan* med dess förstärkta former *khang* och *endekhan*, då, därpå.

Auri, ännu icke (förenas alltid med tempus futur.); *auri—dhabic'*, ända till dess att, förr än (med futur. i infinit modus). T. ex. *Aurie calak'a?* Har han ännu ej gått? *Aurim hukumae-*

¹⁾ Denna kommer alltid först i santali; jämför härmed den under pag. 206 f. omnämnda, relativa satsförbindelsen.

dhabic' ékateye éalak'a? Huru (skall) kan han gå, innan du befallt honom?

h. Konditionala.

Khajuk, för så vidt som, under villkor att (alltid med infinit modus, se pag. 210); det negeras med *alo*.

Negationerna

äro: 1) *ban*, icke, (i svar) nej, latinets non; 2) *alo*, latinets ne, står vid förbud, i önske- och villkors-satser (prohibitivt) så ock i afsiktssatser; 3) *oho* (vanligen förbunden med formen på *-le*, *-len*, undantagsvis med futur., se pag. 211) negativt försäkrande, alldeles icke, visst icke.

Följande äro de viktigaste adverb, som användas dels själfständigt dels såsom postpositioner vid substantiv och pronomina:

Cetanre, ofvanpå, ofvanför;

Latarre, nedanför, under;

Tayomre (vid hvila), *tayomte* (vid rörelse), efteråt, efter;

Lahare (vid hvila), *lahate* (vid rörelse), förut, före;

båda dessa senare stå såväl om rum som tid;

Samanre, framför, inför;

Sorre, i närheten, nära;

Phedre, tätt intill, invid;

Talare, (egl. i midten) emellan, ibland;

Motore, (egl. i kretsen) emellan, inom (äfvén om tid);

Berhaete (egl. omkretsvis), rundt om;

Sāote, i följe, tillsammans med;

Mucatre, vid slutet (af), slutligen (om rum och tid).

I öfrigt hafva vi redan ofvan haft tillfälle att omnämna de partiklar, som ega någon grammatisk betydelse, såsom *éon*, som i vissa fall motsvarar grek. *ἄρα*, angifyande något såsom själfklart, faktiskt («ju, naturligtvis»), och *ge*, som, likt grek. *γέ*, betonar det ord, till hvilket det enklitiskt ansluter sig. En mycket vanlig, betonande partikel är *do*, som stundom kan återgifvas med: hvad beträffar, men vanligtvis blott genom ton-

vikten. T. ex. *Aledo birkore ar burukorele tahēkana ar dekokodo taṇḍikore*. Vi uppehöllö os i skogarne och på bärgen, och hinduernä på slätternä. *Ona bam baḍaea amdö?* Vet du ej det? *Unigeŷe baḍaea, indö bañ ṇellak'a*. Han vet det, jag såg det ej.

Om de viktigaste interjektionerna se pag. 161. Affirmativpartikel i svar är *hē*, ja.

Vi vilja nu tillfoga några iakttagelser med afseende på

Ordbildningen.

Santali är, hvad ordförrådet angår, i vissa afseenden rikt, i andra åter fattigt. Af folkets ståndpunkt såsom fullständigt ociviliseradt och utan litteratur, ända till dess det — för omkr. 25 år sedan — började komma under inflytelsen af europäisk civilisation, framgår såsom helt naturligt, att begrepp och ideer, som först följa med en högre civilisation och själsutveckling, i regeln sakna uttryck i deras språk, och detta så mycket mera som hela deras anläggning är af en öfvervägande barnslig och oreflektad karaktär.

Å andra sidan eger språket för allt hvad som angår naturlifvet och dess företeelser, det husliga och sociala lifvet en väcklig rikedom på uttryck. Samma behof att präcisera, som vi funnit så karaktäristiskt framträda i de mångfaldiga pronominal- och verbal-formerna, framträder ock här. T. ex. för begreppet bära finnas 12 olika uttryck, men intet af dem är generellt, i hvart och ett ligger ock innefattadt det olika organ, hvarmed handlingen utföres, således: *dipil*, bära på hufvudet, *gugu*, bära på ryggen, *heo*, bära på höften (levande föremål; det vanliga sättet att bära barn), *hermet'*, bära under armen eller på höften (liflösa ting), *gok'*, bära på akseln (liflösa ting), *ghōra*, bära på akseln eller nacken (en mänska, som sitter gränsle),

teveñ, bära i ena handen (t. ex. en käpp, en bok), *sepeñ*, bära på (upplyfta flata) handen eller händerna (t. ex. ett fat, en skål), *kutwñ*, bära lyftningsvis på båda händerna (t. ex. en sten), *tul*, bära lyftningsvis med båda händerna (alltid om tunga föremål), *hobor*, bära i famnen, *bharia*, bära medelst ok eller stång (vid hvars båda ändar bördor äro fästade) på akseln eller nacken.

Det är gifvet, att ett språk som detta skal vara rikt på onomatopöetiska uttryck. En stor del af dem äro ett slags dubbelord och ändas ej sällan på någon af halfkonsonanterna, såsom: *karac' kuruc'*, *muluc' muluc'*, *ṭahup' ṭahup'*, *sojhe mojhe*, *lido lodo*.

Ordsammansättningen är en viktig faktor i santalspråket. Den sker helt enkelt genom de båda ordens sammanställning utan något binde-element, hvarvid postpositionerna hos nominet och hos verbet konjugations- och tempuskaraktärer fogas till senare sammansättningsledet; t. ex. *mañjhi-hopon-ren orak'-hor*, höfdingssonens hustru (egl. hus-mänska); *durup'-hatar'-akanae*, han har under tiden (*hatar'*) satt sig ned. Särskildt älskar språket att genom sammansättning af två verbalstammar åstadkomma åskådlighet och fullhet i uttrycket; hufvudordet bildar därvid förra sammansättningsledet; t. ex. *sap'-sor* (egl. fatta-närma) betjäna; *laga-nir*, jaga på flykt (*nírok'*, skynda); *hoho-agu*, (kalla-bringa) kalla hit (till den talande); *agu* är ett ytterst vanligt sammansättningsled i uttryck, som innebära begrepp af rörelse, för att beteckna denna rörelses riktning emot eller till den talande; lika vanligt är *idi* för att uttrycka riktning från den talande, t. ex. *hobor-idikedee*, han bar honom bort i sin famn. Det finnes ock en del ord, som aldrig förekomma annat än som senare sammansättningsled vid verbalstammar, förlänande hufvudordet en viss nyantering eller utvidgning i betydelsen; sådana äro stammarne *got'*, *hot'* (som bäst återgifvas med adverbet skyndsamt, snart), *hatar'* (= under tiden, så länge), *oto* (som angifver, att man efter att hafva fullbordat hufvudverbets handling lämnar objektet), *bara* (som angifver, att verbets handling utföres utöfver ett större eller mindre område), *tora* (som an-

gifver samhörighet, se pag. 215). T. ex. *Atkingot'ket'ae*, han snapade skyndsamt bort (det). *Heč'hodok'me*¹⁾, kom snart, skyndsamt. *Parhaohatarme*, läs så länge (l. under tiden). *Nambaraeme*²⁾, sök omkring; *dārābarae*, vandra omkring; *bogebara-geam?* (latin. satin vales?) befinner du dig väl nu för tiden? (*bara* anger här utsträckning i tiden). *Iditoraeme*²⁾, tag med dig bort (däremot: *agudaraeme*²⁾), bringa med dig hit, af *dara*, närma, som ock förekommer ss. själfständigt verb).

Ordfördubbling är ock vanlig och tjänar till att angifva: a) upprepning, t. ex. *din din*, dag för dag, *serma serma*, år för år, årligen (jämför verbets 2^{dra} konjugation *daldal*, *ńam-ńam*). b) utsträckning i rum eller tid, t. ex. *hor horteye rak'aguyet'a*, han kommer (*agu* angifvande handlingens riktning emot den talande) gråtande utefter vägen; *bičar bičarte*, *eneč'eneč'te*, *sereń sereńte*, *tirio oron oronteko angaket'a**, under rättskipning, lek, sång, flöjtspel («dagade» de) tillbragte de hela natten intill dagningen. c) distribution, t. ex. *sendra bako senlen hor lagit' thora jelko sareja ar onado orak' orak'ko joroakoa**, för dem, som icke gingo till jagten, lämnar man litet kött kvar, och det fördelar man (hus för hus) på hvarje hushåll. d) ömsesidighet, t. ex. *Ale hor hopon gate gate kami adile khusiak'a*, *gupikorado dhertel gate gate mi'reko gupia*, *pari parite mi'humeromko acurkoa*, *ar mihinreko goporoa**. Vi samtaler tycka mycket om samarbete (*gate gate kami*), herdegossarne valla vanligtvis på en plats gemensamt (*gate gate*), växelvis (*pari parite*) drifva de boskapen omkring och hjälpa hvarandra i faran. e) fullhet och intensitet; t. ex. *kal kal hor*, en massa människor; *durum durumko jaroaena*, de samlades i mängd (om människor, myror, bin), *duńgut duńgut*, massvis (om människor), *bujuk bujuk* (om myror, mask) myrlande; *rāo rāo sađe*, sorla (om en folkförsamling, en bisvärn), *rańań rańań sađe*, skrälla

1) *t'* i *hot'* har öfvergått till *d* framför intransitiv-märkets vokal; se vidare härom pag. 224.

2) *e* i *barae*, *torae*, *darae* är bindevokal.

(om en järnplåt o. d.), *poyor poyor oron*, blåsa så att det rungar (i en trumpet). Dylika uttryck finnas i oändlighet.

Ofvan under genus (p. 154) hafva vi påpekat, att en del dylika dubbelord ändas på *-a* och *-i*, såsom: *bara bari*, likställa (-ställd, -ställdhet); *hala hali*, vedergälla (vedergällning); *pura puri*, fullständig (fullhet), *gota guti*, hel och hållen (helhet).

Hvad åter angår de olika slagen af **förstärkning eller utvidgning** ett ord kan undergå, så hafva vi omnämnt 1) reduplikationen, som består i de två begynnelsebokstäfvernas upprepande framför stammen och antages af vissa konsonantbegynnande räkneord i distributiv betydelse samt af konsonantbegynnande verb i 2^{dra} konjugationen. 2) den inre förstärkningen med *k'* inskjutet efter 1^{sta} stavvokalen¹⁾, hvilken antages af vissa vokalbegynnande räkneord i distributiv betydelse, vissa (konsonantbegynnande) demonstrativa pronomina samt alla vokalbegynnande och stundom ock af konsonantbegynnande verb (omväxlande med reduplikation) i 2^{dra} konjugationen. 3) inre förstärkningen med *p* + stavvokalen²⁾, inskjutna efter 1^{sta} stavvokalen, som antages dels af vissa nomina appellativa i kollektiv betydelse (såsom *mapañhi*, *rapaj*, *kipisār*, höfdingarne, furstarne, stormännen såsom ett helt) dels af verbet i reciprok-formen. 4) den inre förstärkningen med *n* + 1^{sta} stavvokalen inskjutna efter 1^{sta} stavvokalen, som antages af de tre räkneorden *bar*, *pē*, *pon* i sammanfattande betydelse (*banar*, båda två, *pene*, alla tre, *ponon*, alla fyra). Denna slags förstärkning antages ock af ett par substantiv, såsom *munucāt* (af *mučāt*, slut), gemensam slutpunkt för flere = slutlig församlingsplats, *jonok'*, kvast (af *jok'*, sopa). Härtill kommer 5) den inre förstärkningen med *t* + stavvokalen inskjutna efter (i regeln) 1^{sta} stavvokalen som antages af vissa

¹⁾ Är ordet enstavigt, upprepas stavvokalen efter *k'*, såsom *ok'ol* (af *ol*), *nuk'ui* (af *ui*).

²⁾ I regeln 1^{sta} stavvokalen, ss. *lapalis* af *lalis*; ett undantag är t. ex. *iputut'* af *itut'*, där senare stavvokalen segret öfver den förra.

utaf verb bildade substantiv, såsom *nutum*, namn (af *num*, nämna), *etohop'*, början (af *ehop'*, börja), *lutur*, öra (af **lur*, lyssna).

Intet santalord börjar med mera än en konsonant; vid uttal af främmande ord, som börja med två konsonanter, inskjutes en hjälp-vokal, som då den 1^{sta} konsonanten är *s*, alltid blir *i*; t. ex. *iskul* (= engelska *school*), *Ispen* (= *Spain*). Skulle ordet börja med tre konsonanter, behöfves ytterligare en hjälp-vokal efter 2^{dra} konsonanten. En dylik hjälpvokal inskjutes ock inuti ordet (nämligen det främmande), där konsonantförbindelsen är ovig att uttala. Man finner ock vid uttal af främmande (icke-bengali) ord en benägenhet att utbyta dessas dentaler emot motsvarande cerebraler; sålunda uttalar santalen på följande sätt: *apostel*, *daktor* (doktor), *dhismis* (engelska *dismiss*, hämtadt från domstolsspråket), *padri*, missionär (*padri* är den i Indien gängse benämningen på missionär, inkommen genom portugiserna), *turuk* = turk; namnet Livingstone t. ex. blir *Liviniston*.

Ett santalord kan sluta på hvarje af språkets fulla vokaler, diftonger, oaspirerade konsonanter och halfkonsonanter. Aspireradt konsonantslut förekommer i några låneord från bengali, såsom *dukh* (lidande), *sukh* (välfärd), *labh* (vinst), *akh* (socker-röret) m. fl.; dock uttalar man äfven dessa oftast utan aspiration, såsom *duk*, *suk* o. s. v.

De flesta enkla santalord äro antingen monosyllaba eller bisyllaba; de polysyllaba som finnas skola förmodligen vid närmare undersökning befinnas vara utvidgningar af mono- eller bisyllab. stammar. Här återstår ett fält för intressanta undersökningar, som förmodligen skola leda till upptäckande af flere än de ofvan (pag. 221) angifna fem vägarne för ords utvidgning och nybildning. Detta låter sig dock först göras sedan ett utförligt lexikon utarbetats.

Hos bisyllaba spåras tydligt, att vid ordbildningen vokalkombinationen mellan respektive ultima och penultima skett i öfverensstämmelse med ofvan (pagg. 150, 151) anförda ljudlagar. Såsom faststående regel kan man iakttaga, att, då endera staf-

velsen har såsom vokal *a*, *e* eller *o*, också den andra innehåller någondera af dessa vokaler; samma är ock förhållandet med *o* och *e* inbördes¹⁾ samt med *a*, *i* och *u* inbördes. Regeln gäller naturligtvis ock, när de äro förenade till diftonger. T. ex. *pera*, *gapa*, *mare*, *teheñ*, *seton*, *horo*, *hako*, o. s. v.; *ere*, *mōrē*, *čērē*, *merom*, *horho*, o. s. v.; *raska*, *kali*, *kuṭam*, *bhiḍi* (mask. *bheḍa*), *lihi* (mask. *leha*), *gupi*, *buru*, *dular* o. s. v.; *aimai* men *aema*; *bairi*, *kaera*; *kaumau*, *phaelao*, *aosan*, *caole*; *uḥau*, *jorao*; *jirau*, *pherao*; *larhai*, *baḍae*, o. s. v. — Äfven intransitiv-märkets (*ok'*) vokal samt suffigerade pronom. för 3^{dje} pers. sing. *e* kommer under inflytande af ofvannämnda ljudlagar, så att *o* i *ok'* blir *o*, då verbets stamvokal (i 2-stafviga verb den senare vokalen) är *o* eller *e*, men blir däremot *u* eller *o* (neutralt *o*), då verbets stamvokal (eller respektive senare vokal) är *a*, *i* eller *u*; och suffixet *e* blir *e*, då föregående ordets slutbokstaf är *a* eller *o*²⁾, samt *i* (eller *e*), då den är *a* eller *u*³⁾. T. ex. *Senok'*, *paromok'*, *hec'hodok'*, *sengodok'*; *harok'*, *gurok'*, *ñurok'* (*-uk'*), *hijuk'*, *gujuk'* (af stammarne *hec'*, *goc'*, hvilkas *c'* framför intrans.-märkets vokal öfvergått till full konsonant, *j*, som åter genom sin *i*-likhet synes hafva omljudat *e* till *i*, *o* till *u*, hvarpå *i* och *u* i sin ordning invärkat på intrans.-märkets vokal; dessa 2 ord äro oregelmässiga i denna sin bildning, ty i regeln bibehålles stammens vokal, äfven då dess slut-*c'* öfvergår till *j*, således af stammarne *rec'*, *boc'*: *rejok'*, *bojok'* o. s. v.).

Hvad angår halfvokalerna, *y*, *w* och *v*, så förekomma de blott såsom förmedlande öfvergången mellan två sammanstötande vokaler, antingen så, att halfvokalen inskjutes mellan de to vokalerna, eller så att senare vokalen i en diftong öfver-

¹⁾ *a* kan ock kombineras med *ē*, såsom i *sēra*, *bakhēr*, samt med *o* åtföljdt af *m*, *parom*, *tayom*.

²⁾ Är däremot föregående ords slutbokstaf *e*, inskjutes halfvokalen *y* och *e* bibehålles oförändradt; t. ex. *unigeye menet'a*.

³⁾ Är den däremot *i*, inskjutes *y* framför *e*, som bibehålles; t. ex. *uniye menet'a*.

går til halfvokal, när vokal omedelbart därpå följer; t. ex. *komroya*, *ereya*, *gapawak'* (af *komro*, *ere*, *gapa*); *hoyok'* (af stam *hoe*), *bek'nawic'* (af *benao*), *bik'davic'* (af *bidau*). I senare fallet är det ofta mycket svårt att afgöra, huruvida den senare vokalen verkligt öfvergår til halfvokal, om den icke snarare bibehållit sitt vokalvärde och en ytterst svagt ljudande halfvokal inträdt emellan den och följande vokal; huruvida man således ortografiskt riktigtast bör skrifva: *parhaoa* eller *parhava* eller *parhaowa* (det sista naturligtvis af praktiska skäl förkastligt).

Halfkonsonanterna öfvergå ofta, såsom vi ofvan nämnt, till fulla konsonanter af motsvarande klass, nämligen *k'* till *g*, *c'* till *j*, *t'* till *d* och *p'* till *b*. De öfvergå således ej till starka, utan till svaga helkonsonanter. En sådan öfvergång sker endast i verbet (ej i de öfriga ordklasserna), då halfkonsonanten utgör verbalstammens slutbokstaf samt i tempuskaraktärerna *et'*, *ket'*, *kat'*, *akat'*, *let'*, *at'*, de verbala fyllnadsstammarne *got'*, *hot'*, samt 5te konjugationens *lagit'*, äfvensom af intrans.-märket *ok'*, då det fördubblas till *ogok'* (äljest icke).

Såsom slutbokstaf 1) i verbalstammen (äfvensom i *got'*, *hot'*) öfvergår halfkonsonanten till full alltid framför *i-* och *e-*begynnande pronom.-infix och framför passiv-märkets *ok'*, ofta framför pronom.-suffixen *me*, *ben*, *pe* (i imperativ; däremot icke framför dessa pronom.-former såsom infigerade) samt framför finita modus-märkets och dativ-infixets *a*, i hvilket senare fall språket visar en bestämd tendens till försvagning (ty halfkonsonanten är starkare än den fulla konsonant, til hvilken den öfvergår¹⁾); däremot bibehålles halfkonsonanten alltid framför *a-*begynnande tempuskaraktär, såsom *akat'*, *akan*.

2) i tempuskaraktärerna *et'*, *ket'*, *kat'*, *akat'*, *let'*, *at'* öfvergår halfkonsonanten till full konsonant alltid framför *i-* och *e-*begynnande infig. pronomen samt ofta¹⁾ framför finita

¹⁾ Enligt Skrefsrud har denna försvagning utvecklats sig under de sista 15—20 åren; han bibehåller i skrift halfkonsonanten i detta fall, nämligen framför *a*, skrifer således *ét'an* af *ét'*.

modus-märkets *a*, och i *lagit'* alltid framför intrans.-märkets vokal.

Ex. Af stammarne *mak'* (hugga), *gitic'* (lägga), *ćet'* (lära, undervisa), *durup'* (sätta) bildas sålunda: *mageań*, *magań*, *magaeme*, *magme*, *magok'a* (däremot: *mak'enaē*, *mak'akana*, *mak'akat'a*, *mak'ket'a*, *mak'ocoket'a*); *gitijepē* (*gitic'ena*), *gitic'a*, *gitic'pē* (med bibehållet *e'*, under det t. ex. af *hiric'* blir *hirija*, *hirijpē*, af *baric'* *barija*, *barijmē*, af *uric'* *urija*, *urijmē*); *ćedme*, *ćedań* (*ćet'ań*), däremot *ćet'aeme*, *ćet'ańme* (framför dativ-*a*), *ćet'akat'(-d-)ań*; *durubińme* (men: *durup'ań*; däremot af *harup'* *harubań*, men *harup'ańme*, *harup'aeme* framför dativ-infixets *a*); *agugodepe*, *heć'hodgk'mē*, *idihodań* (men: *seńgot'enaē*, *idihot'akat'(d)ań*); *ńamkedeā*, *-kedińā*, *-kadeā*, *-akadińā*, *-ledińā*, *-adińā* o. s. v. samt *ńamakada*, *-keda*, *-leda*, vid sidan af *-akat'a*, *-ket'a*, *-let'a*.

Ord- och sats-följden.

Såsom en allmän regel kan sägas, att först i satsen kommer subjektet med dess bestämningar, därpå objektet och de adverbiala bestämningarne och till sist predikatet. Ett undantag från denna regel blir det naturligtvis alltid, då subjektet är ett obetonadt personl. pronomen, som ju suffigeras ordet närmast före predikatet, eller, då satsen blott består af subjekt och predikat, kommer sist. Ofta inverteras ock ordföljden, särskildt i korta satser, så att subjektet (om ett substantiv eller själfständigt pronomen) följer efter predikatet, appositivt eller explanativt anslutande sig till det suffigerade personl. pronomen, då sådant föregår (d. v. s. då hufvudsubjektet är af genus animale); t. ex. *khangē jāvāē otrēyē dohokedeā babrē*, därpå satte brudsvännen (*babrē*) brudgommen (*jāvāē*) på marken. På samma sätt följer ock ofta objektet efter predikatet, likaledes appositivt eller explanativt refererande sig till ett föregående (infigeradt) personl. pronom., om af genus animale; t. ex. *raebaric' heć'kate*

adireye idikoa koraren eigat' apat' ar atoren mit' bar hor, då giftasmäklaren anländt, för han tidigt (dem, nämligen) ynglingens mor och far samt ett par af byns folk bort (till brudens hem). Stundom kan ock någon eller några af de adverbiala bestämningarne sättas efter predikatet, såsom ett förklarande tillägg eller för eftertrycks skull. — Adjektiv- och genitiv-attribut gå alltid omedelbart före sitt hufvudord; bestämmes ett substantiv af både adjektiv- och genitiv-attribut, sluter sig adjektivet närmast substantivet, t. ex. *uniren marañ hopon*, hans store (= äldste) son, *inak' bhage-utar kiéric'*, min bästa klädnad; *onko motoren dhorum-utar hor*, den rätträdigaste ibland dem.

Hvad angår satsernas inbördes förhållande, så komma i regeln bisatserna först, då de äro uttryckta genom verbets adverbiala former (på *-khan*, *-le-*, *len-khan*, *-kate*, *-rehō*, *-le-*, *-len-rehō*, eller substantivum verbale i casus obliqui), men däremot efter hufvudsatsen, då de inledas genom konjunktion. Vi hafva redan förut nämnt, att då en sats' relativa ställning är uttryckt genom infinit modus, satsen går förut stödjande sig på korrelatet, samt att i komparativa sats, den relativa städe går förut.

Ex. *Mit' hor jahāe janoar ekene saraekhan, ar uni janoar etak' hore tuígoç'lekhan, uni tuígoç'kede hor phariye nama**. Om en man blott sårar något djur, och en annan dödsdjuter samma djur, så får den, som dödskött det, frambogen. *Noa purire rin okoe bako halaç'olekhan, hana purireko sidikoa, ar emok'teak' banuk'takote dea harta khalkate bulunko erak'a, ar bogeyena menkhan arhōko nonkakoa**. De som här i världen ikke betalt sin skuld, dem kräfver man i andra världen, och då de icke hafva något ätt gifva, flår man af (*khalkate*, ἐξδειραυτες) rygghuden och strör salt därpå, och då det tillfrisknat, gör man än en gång på samma sätt med dem. *Ayup'enkhan birkhon odokkate gipitic'thenko calak'a*, då det blifvit afton, går man ut (*odokkate*) ur skogen till den gemensamma hviloplatsen (*gipitic'* af *gitic'*, lägga, ss. intr. ligga).

Santali liknar sålunda i sin satsbyggnad grekiskan med dess sammanställning af hvarandra underordnade participial-satser.

Då två eller flere samordnade verb med gemensamt subjekt följa nära på hvarandra, vare sig i korta hufvudsatser eller i bisatser (infinit eller konditional modus), kan ej blott det gemensamma modusmärket, utan ock tempuskaraktär och pronom.-infix, om gemensamma, utelemnas i det eller de föregående verben och tillfogas det sista såsom gemensamt för dem båda eller alla. T. ex. *Deko hopondə aləhō bogeteko repəc' arko kəphariəuoəoyet' lea* *. Hinduerna komma äfven oss att svårligen röfva och tvista inbördes (här äro kausativformmärket, tempuskaraktär, pronom.-infix och finita modusmärket — *oəo-yet'-le'-a* — gemensamma för båda verben). *Jahāe hoṛ dəngrae sigoc' seye dalgoc'lekhanle halaoəoyea* *. Om någon plöjer ihjäl eller slår ihjäl en ox, så låta vi honom betala (*-lekhan* är här gemensamt). *Okoe kurihopon jaher darereko dec'kailen, se hoṛorək'-reak' bhitarteko bolokailenkhan, onkodo dārē lagaoakoa* *. Flickor, som försyndat sig genom att klättra upp i offerlundens träd eller intränga i annan mans hus-helgedom, åläggas försoningsoffer (här är *-khan* gemensamt; observera för öfrigt sammansättningarna *dec'-kai, bolo-kai*, «klätter-synda», «inträngs-synda»).

Tillägg till ordbildningen.

Språkets förmåga att bilda verb af alla möjliga ord direkt genom tillägg af finit-modus-märke eller intransitiv-märke eller kausativformens märke eller tempuskaraktär eller någon af de verbala postpositionerna, har visserligen kunnat ses af åtskilliga ofvan anförda exempel. Vi vilja dock, på samma gång vi påpeka denna förmåga, ytterligare belysa saken med några exempel. Af negationen *bañ* t. ex. blir sålunda: *bañket'ae*, han nekade; *bañadinae*, han nekade (= förvägrade) mig; *alom baña*, neka ej. Af *dea*, rygg: *deaadinae*, han vände mig ryggen. Af *haram*,

gammal man: *haramok'kanae*, han blir gammal; *haramleneneç'* *bujem'nama*, först när du blifvit gammal, skal du få förstand. *Thakurseç'akanae*, *Thakursejok'kanae* (af *Thakur-seç'*, åt Thakur till), han har vändt sig, han vänder sig till Thakur. *Sana-ke'tme-leka-akat'an*, jag har gjort, så som du önskade.

Accent och Kvantitet.

Vi hafva ofvan nämnt, att hvarje vokal kan till kvantiteten vara lång eller kort. Lång är den i regeln i enstafviga ord, utom då dessa ändas på någon af halfkonsanternas; t. ex. *dār*, *hār*, *nām*, *sā*, *nēl*, *ēr*, *sē*, *nīt*, *nīr*, *hōr*, *ōt*, *hō*, *nūm* etc., däremot: *māt*, *rāk*, *sēc*, *mīt*, *hōt*, *ūt*, etc. Om åter ett enstafvigt ord med lång vokal förvandlas till tvåstafvigt oxytonon (genom ändelsetillägg), förkortas stamvokalen; sålunda: *hārōk*, *nīrōk*, *nēlōk* (men *nīra*, *nēla*, ty accenten kvarstår här på stamstafvelsen). Accenten ligger i två- eller fler-stafviga ord med vokaler af olika kvantitet på den långa stafvelsen, t. ex. *johar* (— —), *bakhēr* (— —), *agu* (— —), *kaphariḡu* (— — — —), *bhaiḡadi* (— — —), *ćumḡura* (— — —). Äro däremot båda eller alla stafvelserna af samma kvantitet, fördelas accenten nästan fullständigt lika på de olika stafvelserna (med en ringa tryckning på den första), undantagandes då ultima ändas på halfkonsont, som alltid drager accenten till sig, när den hör till stammen samt i intransitivmärket *ok'* (däremot icke i tempuskaraktärerna på *t'*). T. ex. *aimai* (— —), *kaumḡu* (— —), *gapa* (— —), *seta* (— —); *setak'* (— —), *ćapat'* (— —), *jokhec'* (— —), *senok'* (— —) (men: *senakana* — — — —, jmf. ofvan); *darke'ta* (— — —), *namet'a* (— — —). Tempuskaraktären *akat'* följer regeln för bisyllaba (således — —), och därmed sammansatta verbalformer följa regeln för composita, som är, att hvarje särskild sammansättningsdel behåller sin ursprungliga accentuering; hufvud-

ordet i sammansättningen behåller dock en viss tonvikt. Ex. *bara bari* (◡ ◡ ◡ ◡), *retepete* (◡ ◡ ◡ ◡), *kaɽic'talan* (◡ ◡ ◡ ◡), *donbarae* (◡ ◡ ◡), *nelnam* (◡ ◡), *bujhauakat'* (◡ ◡ ◡ ◡).

Enstafviga ord blifva vid reciprok och reduplicerande utvidgning oxytonerade; stamvokalen blir fölaktligen i 1^{sta} stafvelsen förkortad, enligt ofvan angifna regel, i ultima bibehåller den däremot sin längd. T. ex. *dapal* (◡ ◡), *dadal* (◡ ◡), *rapaj* (◡ ◡), *pepe* (◡ ◡); så ock *dapapal* (◡ ◡ ◡), *gepeper* (◡ ◡ ◡). Samma är förhållandet vid inre förstärkning med *k'*, således *ok'ol* (◡ ◡) af *ol* o. s. v., hvaremot vid inre utvidgning med *n* eller *t* + stamvokalen denna sistnämnda förkortas i båda stafvelserna och accentueringen sker efter regeln (vid stafvelser af samma kvantitet, pag. 228), sålunda: *banar* (◡ ◡), af *bār*, *pene* (◡ ◡) af *pē*, *botor* (◡ ◡) af *bōr*, *lutur* (◡ ◡) af *lūr* o. s. v.

I vers råder accent öfver kvantitet; versmåttan äro växlande oregelbundna, rika på synkoper. Vi vilja här anföra några exempel, tagna från deras äldre, nationella sånger.

◡ ◡ ◡ | ◡ | ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ | ◡ ◡ ◡ ◡ | ◡
 ◡ ◡ ◡ | ◡ | ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ | ◡ ◡ ◡ ◡ | ◡
 ◡ ◡ ◡ | ◡ ◡ | ◡ ◡ ◡ | ◡ ◡ | ◡
 ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡

(Nästa vers i samma sång har i början fallande rythm:

◡ ◡ | ◡ ◡ | ◡ ◡ ◡ ◡ || ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡)

◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ | ◡ ◡ ◡ ◡
 ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ | ◡ ◡ ◡ ◡
 ◡ ◡ ◡ ◡ | ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡

◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡
 ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡
 ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡
 ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ (Klagosång).

Innehåll.

	Sid.
Inledning	148.
Ljudlära	149.
Formlära	154.
Nominet	154.
Genus	154.
Numerus	154.
Causus	155.
Adjektivet	161.
Artikeln	163.
Räkneorden	164.
Pronominet	166.
Personliga pronomina	166.
Possessiva "	170.
Demonstrativa "	171.
Relativa "	180.
Interrogativa "	181.
Indefinita " och pronominalia	182.
Verbet	182.
Konjugationerna	183.
Reciprokformen	189.
Reservativformen	191.
Infix och suffix	192.
Tempora (med tabellarisk öfversikt	193.
Modi	202.
Konjunktioner och partiklar	215.
Ordbildningen	218.
Ord- och sats-följden	225.
Accent och kvantitet	228.
